ΕΤΟΣ Δ'—1901 + ΑΡ. 2 + 15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΡΑΪΝ

[*Wilhelm Rein*]

Εἷς τῶν διαπρεπῶν καὶ παγκοσμίου ἀπολαυόντων φήμης συγχρόνων παιδαγωγικῶν ἀνδρῶν τῆς Γερμανίας, πολλὰς διὰ τῶν ἐμβριθῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν παρασχὼν τῇ παιδαγωγικῇ ἐπιστήμῃ ὑπηρεσίας, εἶναι καὶ καθηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ἰένης, Γουλιέλμος Ῥάϊν. Τὴν δρᾶσιν τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἀναποσπάστως πρὸς αὐτὴν τὴν πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης συνδεομένην ἐπιχειροῦμεν διὰ βραχέων γνωστὴν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Ἐθνικῆς Ἀγωγῆς» νὰ καταστήσωμεν, παρέχοντες αὐτοῖς συγχρόνως τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδωσι τὸ διαφέρον, ὅπερ οἱ ἄλλοι πεπολιτισμένοι λαοὶ περὶ τῆς ἐπιστήμης ταύτης δεικνύουσιν.

Ὁ Ῥάϊν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν του ἐν τῇ πατρίδι του Ἀϊζενάχῃ ἐσπούδασε τὸ πρῶτον μὲν Θεολογίαν ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τῆς Ἰένης καὶ Ἀϊδελβέργης, εἶτα δὲ Φιλοσοφίαν καὶ Παιδαγωγικὴν ἐν Λειψίᾳ. Ἀφ' οὗ δὲ ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς ἐν Βαρμῃ Πρακτικῆς Σχολῆς ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ ἐπὶ τέσσαρα τοῦ ἐν Βαϊμάρῃ Διδασκαλείου, προήχθη μετὰ εὐδόκιμον καθηγητικὴν ὑπηρεσίαν εἰς διευθυντὴν τοῦ ἐν Ἀϊζενάχῃ Διδασκαλείου ἀπὸ τοῦ 1876—1886, ὁπότε προσεκλήθη εἰς Ἰέναν ὡς καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ διευθυντὴς τοῦ Πανεπιστημιακοῦ Παιδαγωγικοῦ Φροντιστηρίου, διαδεξάμενος τὸν ἀποθανόντα ἐπίσης διάσημον καθηγητὴν Κάρολον Φόλκμαρ Στοῦ.

Ὁ προκάτοχός του Στοῦ μετὰ τῶν Θ. Βάϊτς καὶ Λ. Στριοῦμπελλ ἀντιπροσωπεύουσι τὴν ἄμεσον ἢ ὀρθόδοξον Ἑρβαρτιανὴν Σχολήν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Νεοερβαρτιανῆς Σχολῆς ἐξόχους παιδαγωγοὺς Μάγερ, Τσίλλερ καὶ Δαϊρπφελδ, εἰς ἣν Σχολὴν ἀνήκει καὶ ὁ Ῥάϊν.

Τὸ μὲν ἡ μετ' ἐνθουσιασμοῦ, σαφὴς καὶ συστηματικὴ διδασκαλία του, τὸ δὲ ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία τῶν συγγραμμάτων του ταχέως κατέστησαν τὸ ὄνομά του γνωστὸν οὐ μόνον καθ' ἅπασαν τὴν Γερμανίαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς πεπολιτισμένας χώρας, δι' ὃ καὶ πλεῖστοι ἤδη ἤρχισαν νὰ συρρέωσι σπουδασταὶ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, ὅπως ἀκούσωσι τὸν εἰρημένον καθηγητὴν καὶ οὕτως ἡ Ἰένα, ἡ ἀκρόπολις αὕτη τῶν ἐλευθέρων ἰδεῶν, ὡς τὴν ἀποκαλοῦσιν οἱ Γερμανοί, ἡ πόλις τῶν ἐμπνεύσεων τῶν μεγάλων αὐτῶν ποιητῶν Σχίλλερ καὶ Γκαῖτε, ἐγένετο τὸ κέντρον τῆς παιδαγωγικῆς κινήσεως οὐ μόνον τῆς Γερμανίας ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων πεπολιτισμένων λαῶν. Ἀμερικανοί, Ἄγγλοι, Γάλλοι, Αὐστριακοί, Οὐγγροι, Ἑλβετοί, Ὁλλανδοί, ἐκ τῶν Σκανδιναυϊκῶν χωρῶν, Ῥῶσοι, Ῥουμοῦνοι, Ἕλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ἀρμένιοι καὶ Ἰάπωνες ἀπετέλεσαν καὶ ἀποτελοῦσιν ἐκτὸς τῶν Γερμανῶν τὸ διεθνὲς οὕτως εἰπεῖν ἀκροατήριόν του. Ἐκ τούτου εὐκόλως δύναταί τις νὰ κατανοήσῃ ὁπόσον ταχέως ἐγένετο γνωστὸς διὰ τῶν μαθητῶν του εἰς τὰς ἑαυτῶν χώρας καὶ ὁπόσον ταχέως διεδόθησαν καὶ ἐφηρμόσθησαν ἐν αὐταῖς αἱ Παιδαγωγικαὶ αὐτοῦ ἀρχαὶ καὶ θεωρίαι.

Ἐκ τῶν, ὡς ἄνω εἴρηται, φοιτησάντων μέχρι τοῦδε ἀλλοδαπῶν, πρῶτοι λόγῳ ἀριθμοῦ ἔρχονται οἱ Ἀμερικανοί, εἶτα δὲ οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ τῶν Σκανδιναυϊκῶν χωρῶν. Ἐκ δὲ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν κατὰ πρῶτον οἱ Βούλγαροι καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Σέρβοι. Ὡς ἐκ τούτου ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, ἔνθα ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ Παιδαγωγικὴ κίνησις ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν τῆς Γερμανίας καὶ ἐν πολλοῖς, ὡς ἐν τῇ Παιδικῇ Ψυχολογίᾳ φέρ' εἰπεῖν, ὑπερηκόντισε ταύτην, οὐκ ὀλίγους ἀριθμεῖ ὀπαδοὺς τῶν ἰδεῶν του, ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ ταῖς Σκανδιναυϊκαῖς χώραις τοσαύτης ἀπολαύει ἐκτιμήσεως, ὥστε πολλάκις ἐκλήθη ἐπισήμως ἐκεῖσε κατὰ τὰς διακοπὰς ὅπως κάμῃ διαλέξεις περὶ διαφερόντων Παιδαγωγικῶν ζητημάτων.

Ὁ κύκλος τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐπιστημονικῶν του παραδόσεων διαρκεῖ δύο ἔτη, καθ' ἃ διδάσκει τὰ ἑξῆς μαθήματα:

Κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον, Σύστημα τῆς

Παιδαγωγικῆς (Πρακτικὸν καὶ Θεωρητικὸν αὐτῆς μέρος) καὶ Φιλοσοφικὴν ἠθικήν· κατὰ τὸ δεύτερον, Γενικὴν Διδακτικὴν καὶ Ἐμπειρικὴν Ψυχολογίαν, κατὰ δὲ τὸ τρίτον καὶ τέταρτον, Εἰδικὴν Διδακτικὴν ἐκτενῶς καὶ τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἐρβάρτου μετὰ κριτικῆς ἀναλύσεως τῶν Παιδαγωγικῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων. Ἡ ἱστορία δὲ τῆς Παιδαγωγικῆς συνδιδάσκεται καὶ οὕτως εἰπεῖν συνυφαίνεται μετὰ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀνωτέρω μαθημάτων ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξετάσει καὶ ἐπισκοπήσει ἑκάστου τῶν σχετικῶν κεφαλαίων *τῶν ὑπ' αὐτοῦ* διδασκομένων μαθημάτων.

Ἀλλ' ἐν ᾧ οὕτω διὰ τῶν Πανεπιστημιακῶν παραδόσεων αὐτοῦ τε καὶ τῶν λοιπῶν καθηγητῶν τῆς Φιλοσοφίας θεωρητικῶς μόνον μορφοῦνται οἱ σπουδασταί, ἡ Πρακτικὴ αὐτῶν μόρφωσις, ἥτις ἐπιδιώκει τὴν ἐμπέδωσιν τῶν διδασκομένων καὶ τὸν ἐθισμὸν εἰς αὐτοτελῆ ἔρευναν καὶ σπουδήν, συντελεῖται διὰ τοῦ Πανεπιστημιακοῦ Παιδαγωγικοῦ φροντιστηρίου καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ συνηνωμένης Σχολῆς ἀσκήσεων (Ubungsshule), ἐν ᾧ ἐφαρμόζονται ἐν τῇ πράξει πάντα τὰ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ θεωρητικῶς διδασκόμενα. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ πρόγραμμα τῶν ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ διδασκομένων μαθημάτων συντάσσεται ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ πορίσματα τῆς Παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης.

Τὸ Παιδαγωγικὸν φροντιστήριον, παράρτημα τοῦ Πανεπιστημίου ὄν, ἀπέκτησεν ὄχι πρὸ πολλοῦ χρόνου λαμπρὸν οἰκοδόμημα μετὰ πάσης τῆς καλαισθησίας διερρυθμισμένον καὶ πάσας τὰς ὑγιεινὰς συνθήκας πληροῦν, ἐν ᾧ καὶ αἱ αἴθουσαι τῶν παραδόσεων τῆς Σχολῆς τῶν πρακτικῶν ἀσκήσεων, ἡ πλουσιωτάτη αὐτοῦ Παιδαγωγικὴ βιβλιοθήκη, περιέχουσα πλὴν πάντων τῶν Γερμανικῶν παιδαγωγικῶν συγγραμμάτων καὶ πλεῖστα σπουδαῖα ἔργα ξένων φιλολογιῶν, καὶ τὸ Ἀναγνωστήριον, ἐν ᾧ πλὴν τῶν συνήθων ἐν κοινῇ χρήσει βιβλίων ἢ λεξικῶν εὑρίσκονται καὶ πάντα τὰ Παιδαγωγικὰ Περιοδικὰ 50 περίπου τὸν ἀριθμόν, ἐν οἷς καὶ τὰ σπουδαιότερα Ἀμερικανικά, Ἀγγλικὰ καὶ Γαλλικά.

Ἰδιαίτερος κανονισμὸς λεπτομερῶς κανονίζει τὰ τοῦ φροντιστηρίου, εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὁποίου δὲν θὰ εἰσέλθωμεν βεβαίως ἐνταῦθα, ἀλλὰ μόνον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς θὰ ἀναφέρωμεν τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς ἔχουσι τὰ μέλη αὐτοῦ.

Ἕκαστος φοιτητὴς δικαιοῦται νὰ γίνῃ μέλος τοῦ φροντιστηρίου μετὰ προηγουμένην αὐτοῦ δήλωσιν πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ δύναται νὰ παρακολουθῇ τὰ ὑπὸ τῶν δοκίμων διδασκάλων ἐν τῇ Σχολῇ διδασκόμενα μαθήματα. Τρὶς ὅμως τῆς ἑβδομάδος εἶναι ὑποχρεωμένα ἅπαντα τὰ μέλη νὰ συνέρχωνται εἰς συνεδρίαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ καθηγητοῦ. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην συνεδρίαν ἀναγινώσκονται κρίσεις διαφόρων Παιδαγωγικῶν συγγραμμάτων ἢ συζητοῦνται θέματα ἀναγόμενα εἰς τὴν Εἰδικὴν Διδακτικὴν ἢ εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ διδαχθησομένου μαθήματος, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν εἷς τῶν διδασκάλων ἢ φοιτητῶν διδάσκει ἔν τινι τάξει τῆς σχολῆς ὡρισμένον τι μάθημα παρόντων κατὰ τὴν διδασκαλίαν πάντων τῶν μελῶν τοῦ φροντιστηρίου καὶ τοῦ καθηγητοῦ καὶ κατὰ τὴν τρίτην, ἥτις διαρκεῖ ἐπὶ πολύ, γίνεται ἡ κρίσις τοῦ διδαχθέντος μαθήματος, ἀναφέρονται τὰ κατὰ τὴν διδασκαλίαν παρατηρηθέντα σφάλματα καὶ ὑποδεικνύονται ἡ μέθοδος καὶ οἱ τρόποι καθ' οὓς γινομένη ἡ διδασκαλία δύναται νὰ στερῥῇ ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Πρὸς τοῖς εἰρημένοις εἰς τὴν πρακτικὴν τῶν σπουδαστῶν μόρφωσιν συντελοῦσι καὶ αἱ σχολικαὶ ἐκδρομαὶ καὶ τὰ σχολικὰ μετὰ τῶν μαθητῶν ταξείδια, πρὸς δὲ αἱ ἐπισκέψεις ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ καθηγητοῦ ἐν διαφόροις πόλεσι διαφόρων ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων (Διδασκαλείων, σχολῶν κωφαλάλων, πνευματικῶς ἀναπήρων παίδων κ.τ.λ.).

*

Ἐκτὸς τῶν ἐν διαφόροις σπουδαίοις Παιδαγωγικοῖς καὶ Κοινωνικοῖς περιοδικοῖς δημοσιευθεισῶν κατὰ καιροὺς ἐπιστημονικῶν του διατριβῶν, ὁ Ῥαῖν ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς ἔργα:

«Ἡ καθ' Ἑρβαρτον Παιδονομία, Διδασκαλία καὶ κυρίως ἀγωγή», 3η ἔκδοσις. «Θεωρία καὶ Πρᾶξις τῆς διδασκαλίας τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου» (μετὰ τοῦ Πίκκελ καὶ Σχέλλερ) εἰς ὀκτὼ τόμους, ἔργον δημιουργῆσαν ἐποχὴν καὶ πολλὰς μέχρι τοῦδε ἀριθμοῦν ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις. «Βίος τοῦ Λουθήρου». «Ἡ Παιδαγωγικὴ ἐν συνόψει», 3η ἔκδοσις. «Ἱστορία τῆς ἰχνογραφίας» ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Μεθοδικῆς τοῦ Κέρ. «Ὑποδείγματα ἰχνογραφίας» μετὰ τοῦ Μπάουερ, 2α ἔκδοσις. «Νέα ἐπεξεργασία τῆς ὑπὸ Ὄθωνος τὸ πρῶτον ἐκδοθείσης Παιδαγωγικῆς διδασκαλίας τῆς Ἰχνογραφίας». «Νέα ἔκδοσις τῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ Νειμάϋερ εἰς 3 τόμους, καὶ Μπρτσόσκα Brzoska». «Ἡ ἀνάγκη τῶν Παιδαγωγικῶν φροντιστηρίων». «Εἰς τὸ τέλος τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν σχολείων;» «Ἐπιθεώρησις τῶν σχολείων». Ἵδρυσε τὸ περιοδικὸν «Παιδαγωγικαὶ σπουδαί», ἀπὸ τοῦ 1894 ἐκδίδει μετὰ τοῦ Φλύγελ (Flügel) «Περιοδικὸν τῆς Φιλοσοφίας καὶ Παιδαγωγικῆς», ἀπὸ δὲ τοῦ 1888 «Τεύχη ἐκ τοῦ ἐν Ἰένῃ Παιδαγωγικοῦ φροντιστηρίου».

Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω ἐξέδωκε καὶ τὴν «Παιδαγωγικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν» (ἀποτελουμένην ἐξ ἑπτὰ χιλιοσελίδων περίπου τόμων σχήμ. μεγ. λεξικοῦ), ἔργον πολυτιμότατον καὶ χρησιμώτατον εἰς πάντα ἐν γένει περὶ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἀγωγὴν τῆς νεολαίας ἀσχολούμενον. Ἐν τῷ ἀληθεῖ τούτῳ ἐπιστημονικῷ θησαυρῷ εὑρίσκει τις πάντα τὰ ἄρθρα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἠθικὴν καὶ Ψυχολογίαν, εἰς τὴν Φυσιολογίαν, Ψυχιατρικὴν καὶ Ὑγιεινήν, εἰς τὴν Ἱστορικὴν καὶ Συστηματικὴν Παιδαγωγικὴν καθόλου, τό τε πρακτικὸν καὶ θεωρητικὸν αὐτῆς μέρος.

Πρὸς δὲ εἶναι ἄριστον βοήθημα καὶ εἰς τὸν περὶ εἰδικὰ Παιδαγωγικὰ ζητήματα ἀσχολούμενον, διότι ἐν τέλει ἑκάστου ἄρθρου ὑποδεικνύεται πᾶσα σχεδὸν ἡ πρὸς αὐτὸ σχετικὴ φιλολογία. Ὅπως τις τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἔργου τούτου δεόντως ἐκτιμήσῃ, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ἐξαντληθείσης τῆς μόλις πρὸ ἑνὸς ἔτους περατωθείσης πρώτης ἐκδόσεως παρασκευάζεται νῦν δευτέρα τοιαύτη, ἥτις θὰ περιλάβῃ καὶ 8ον τόμον, ἐν ᾧ θὰ ἐκτίθεται ἡ ἱστορικὴ ἀνάπτυξις, διοργάνωσις καὶ κατάστασις τῶν σχολείων τῆς ἀλλοδαπῆς.

Πρὸς δὲ ὁ ἀεὶ ἀόκνως ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ἐργαζόμενος καθηγητὴς ἐπεράτωσε καὶ προσεχῶς δημοσιεύει καὶ ἕτερον οὐχ ἧττον τοῦ ἀνωτέρω πολύτιμον ἔργον «Ἡ Παιδαγωγικὴ ἐκτιθεμένη συστηματικῶς». Τὸ ἔργον θὰ ἀποτελεσθῇ ἐκ δύο μεγάλων τόμων (σχήμ. μεγ. λεξικοῦ), καὶ ὁ μὲν πρῶτος θὰ περιέχῃ τὴν Πρακτικὴν καλουμένην Παιδαγωγικήν, ὁ δὲ δεύτερος τὴν Θεωρητικήν.

Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τόμῳ, ὅστις περιλαμβάνει, ὡς εἴδομεν, τὴν Πρακτικὴν Παιδαγωγικήν, θὰ ἐκτεθῶσιν ἐκτενῶς πάντα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν οἰκιακὴν Παιδαγωγικήν, τὰ Παιδαγωγεῖα καὶ φιλανθρωπικὰ Ἐκπαιδευτήρια, καὶ τὰ σχολεῖα ἐν γένει (τά τε παιδαγωγοῦντα καὶ τὰ εἰδικὰ ἐπαγγελματικά), πρὸς δὲ τὰ τῆς διοικήσεως καὶ διαρρυθμίσεως αὐτῶν καὶ τὰ τῆς μορφώσεως τοῦ ἐν αὐτοῖς διδάσκοντος προσωπικοῦ. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, ὅστις περιλαμβάνει τὴν Θεωρητικὴν Παιδαγωγικήν, θὰ ἐκτεθῶσιν ἐπίσης ἐκτενῶς ἡ Τελεολογία, (διδάσκουσα τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς), ἡ Μεθοδολογία (διδάσκουσα τὰ μέσα τῆς ἀγωγῆς), ἡ Ὁδηγητικὴ καὶ ἡ Διαιτητική. Οὕτω τὸ ἔργον μέλλει ν' ἀποβῇ χρήσιμον οὐ μόνον εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς περὶ τὴν παιδαγωγικὴν ἀσχολουμένους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς νομικοὺς καὶ ἰατρούς, οἵτινες ἔρχονταί πως εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν καθόλου ἀγωγὴν καὶ διδασκαλίαν τῆς νεότητος.

Αὕτη εἶναι ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς ἡ μέχρι τοῦδε ἐπιστημονικὴ δρᾶσις καὶ αἱ ὑπηρεσίαι ἃς παρέσχε καὶ παρέχει εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν ἐπιστήμην ὁ Γουλιέλμος Ῥαῖν, ὅστις ἀκμαιότατος ἔτι ὢν καὶ διηνεκῶς ὑπὲρ αὐτῆς ἐργαζόμενος, πολὺ ἀκόμη εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον αὐτῆς ἐν τῷ μέλλοντι θὰ συντελέσῃ.

Ν. Δ. Κ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΕΡΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΤΟ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΟΝ ΤΟΥ ΣΙΞΤΟΥ.-ΜΙΧΑΗΛΑΓΓΕΛΟΣ

Ὁ θέλων νὰ ἴδῃ μέχρι ποίου βαθμοῦ μεγαλείου καὶ ἰσχύος δύναται ν' ἀνέλθῃ ἡ γραφικὴ τέχνη, ἂς εἰσέλθῃ ἐντὸς τοῦ ἐν τῷ Βατικανῷ παρεκκλησίου τοῦ Σίξτου, ὅπου εὑρίσκονται ἄφθονα τὰ ἔργα τοῦ Μιχαηλαγγέλου Βουοναρότη. Ἐκεῖ ἂς μὴ ζητήσῃ τὴν περιτετεχνημένην ἁρμονίαν τῆς τοῦ Κορεγίου φωτοσκιάσεως, οὔτε τὸν διαφανῆ καὶ περίλαμπρον χρωματισμὸν τοῦ Τιτιανοῦ, θὰ εὕρῃ ὅμως τὴν ἑδραίαν τῆς τέχνης βάσιν, διάγραμμα δηλονότι ὑπέρτατον, ἐκθαμβοῦν καὶ ὑποδουλοῦν τὴν διάνοιαν. Ὁ Μιχαηλάγγελος δύναται νὰ καυχηθῇ δικαιότερον ἴσως τοῦ Ἕλληνος Παρρασίου, ὅστις ἔλεγεν ὅτι *εὗρε τὰ πέραια τῆς Τέχνης*. Ἀληθῶς δὲ οὐδεὶς μετὰ τὸν Μιχαηλάγγελον ἠδυνήθη νὰ ἀφιχθῇ εἰς τοιοῦτον τοῦ διαγράμματος ὕψος ὅσον ἐκεῖνος. Καὶ αὐτὸς ὁ θεῖος Ῥαφαήλ, ἅμα ἰδὼν τὰς γραφὰς τοῦ Σιξτείου παρεκκλησίου, ἐβελτίωσε μὲν τὸν τρόπον του, ἀλλὰ δὲν ἐπέμεινε πλειότερον εἰς τὴν μίμησιν, ἐννοήσας ὅτι εἰς τὸ μέρος τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπερτερήσῃ τὸν ἀντίπαλόν του.

Ὑπῆρξεν εὐτύχημα ὅτι οἱ φθονεροὶ ἀντίπαλοι τοῦ Μιχαηλαγγέλου, καὶ ἰδίως ὁ ἀρχιτέκτων Βραμάντης, ἐγένοντο ἀκουσίως αἴτιοι νὰ τῷ χορηγηθῇ ἡ εὐκαιρία, ὅπως παραγάγῃ τὰς ὑψηλὰς ἐκείνας καὶ ἀπαραμίλλους γραφάς.

Διηγοῦνται ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων ἐκεῖνος, φθονήσας καὶ φοβηθεὶς τὴν γειτνίασιν τοῦ ἐν Ῥώμῃ προσκληθέντος τότε Μιχαηλαγγέλου, ἠρέθιζεν ἀπαύστως τὸν πάπαν Ἰούλιον Β' νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὸν Μιχαηλάγγελον τὰς γραφὰς τῆς Οὐρανίας τοῦ παρεκκλησίου ἐπὶ τῇ κακοβούλῳ ἐλπίδι ὅτι ἔμελλεν οὗτος ν' ἀποτύχῃ, ὡς πάντῃ ἄπειρος ὢν τῆς γραφικῆς. Πράγματι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Μιχαηλάγγελος, φοβούμενος τὴν ἀπειρίαν του, διότι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μόνον εἰς τὴν γλυπτικὴν εἶχεν ἐργασθῇ, ἠρνεῖτο καὶ προέτεινεν ἐπιμόνως τὸν Ῥαφαὴλ ὡς ἁρμοδιώτερον νὰ ἐκτελέσῃ τὰς μελετωμένας ἐκείνας γραφάς. Ἀλλ' ὁ πάπας Ἰούλιος δὲν ἦτο ἐξ ἐκείνων, οἵτινες εὐκόλως μεταπείθονται. Ὁ Ἰούλιος Β' ἦτο βίαιος καὶ πείσμων εἰς τὰς ἀποφάσεις του. Πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς βιαιότητος αὐτοῦ καὶ τῆς εἰς τὰς ἔριδας καὶ τοὺς πολέμους ὁρμῆς του, περιήρχετο ἀνὰ τὸν δῆμον εὐφυές τι λόγιον, ὅτι «ὁ *Πάπας Ἰούλιος ἔρριψε τὰς κλεῖδας τοῦ Πέτρου καὶ ἐζώσθη τὴν μάχαιραν τοῦ Παύλου*».

Θέλων καὶ μὴ θέλων ὁ Μιχαηλάγγελος ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα. Καταρρίψας πάραυτα τὸ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ του Βραμάντη κατασκευασθὲν

ἰκρίωμα, κατεσκεύασεν ἕτερον καταλληλότερον καὶ χρησιμώτερον διὰ τὰς γραφάς, αἵτινες ἐνεκυμονοῦντο ἤδη ἐντὸς τοῦ ἐγκεφάλου του. Καταρτίσας τότε τὰ σχεδιογραφήματά του ἐπὶ χάρτου, προσεκάλεσεν ἐκ Φλωρεντίας ζωγράφους τινὰς πεπειραμένους εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς γραφικῆς, ὅπως βοηθήσωσιν αὐτόν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπείσθη ὁ μεγαλοφυὴς καλλιτέχνης ὅτι οὐδεὶς ἄλλος ἠδύνατο νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰς ἐννοίας του καὶ νὰ ἐκφράσῃ αὐτὰς πιστῶς καὶ ἀναλλοιώτως· ὅθεν κατέρριψεν ἅπασαν τὴν ὑπ' ἐκείνων γενομένην ἐργασίαν, καὶ ἀπολύσας αὐτούς, ἐκλείσθη μόνος κατάμονος ἐργαζόμενος εἰς τὰς δυσχερεῖς καὶ κοπιώδεις γραφάς, σιτιζόμενος κατὰ τὸ ἑσπέρας μόνον διὰ ξηροῦ ἄρτου καὶ ὀλίγου οἴνου, ὅπως τηρῇ τὴν διάνοιαν καθαρὰν καὶ ἀδιατάρακτον.

Τὸν θόλον τοῦ παρεκκλησίου ἐκείνου διήρεσεν ὁ Μιχαηλάγγελος εἰς τρία κατὰ μῆκος μέρη, ὧν τὸ μεσαῖον, ὃ καὶ εὐρύτερον, εἰς ἐννέα αὖθις τετράγωνα, τὰ περιέχοντα ἄλλας τόσας μεγάλας γραφὰς παριστώσας διαφόρους σκηνάς, οἷαι περιγράφονται ἐν τῇ Γενέσει. Καὶ πρῶτον παρίσταται ὁ Θεὸς διαχωρίζων τὸ Φῶς ἀπὸ τοῦ Σκότους· εἶτα ἡ Δημιουργία τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης καὶ ἑτέρα γραφὴ παριστῶσα τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γενομένην διαχώρισιν τῆς Γῆς ἀπὸ τῶν ὑδάτων, ὅτε ***ὤφθη ἡ ξηρά***. Μετὰ τὰς ἀνωτέρω γραφὰς ἕπονται ἡ Πλάσις τοῦ Ἀδάμ, κατὰ τὸ τῆς Γραφῆς, ***καὶ εἶπεν ὁ Θεός, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμῶν***· ἀμέσως δὲ μετὰ ταύτην ἡ γραφή, ἐν ᾗ παρουσιάζεται ὁ Ἀδὰμ βεβυθισμένος εἰς ὕπνον, καὶ ἀπὸ μιᾶς τῶν πλευρῶν του ἐξερχομένη ἀνθηρὰ καὶ ἐπίχαρις ἡ προμήτωρ Εὔα, τείνουσα τὰς χεῖρας καὶ ἀτενίζουσα τὸ πρῶτον αὐτῆς βλέμμα πρὸς τὸν προσκαλοῦντα αὐτὴν εἰς τὴν ζωὴν γέροντα Σαβαώθ. Ἡ ὄψις καὶ τὸ ὅλον τοῦ σώματος σχῆμα τῆς ἀγνῆς Εὔας δεικνύει τὴν ἀθῶαν ἄγνοιαν καὶ τὴν ἀρετὴν χαρὰν τῆς ζωῆς. «Ἐν τῷ συμπλέγματι τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας, λέγει ὁ Βάζαρις, διαγιγνώσκεται τὸ ἔξοχον τῆς γραφίδος τοῦ ἀγχινουστάτου τούτου καλλιτέχνου, δι' ἧς ἐξέφρασε τὴν ὑπάρχουσαν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ ὕπνου τοῦ καταλαβόντος τὸν Ἀδὰμ καὶ τῆς ἐξεγέρσεως τῆς Εὔας, κατέδειξε δὲ ὁπόσον στερεὰ καὶ βεβαία δύναται ν' ἀναφανῇ, κατ' ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν, ἡ θεία Μεγαλειότης». Ἔρχεται εἶτα ἡ λυπηρὰ σκηνὴ τῆς Παρακοῆς καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γραφῇ ἡ ἀπὸ τοῦ Παραδείσου ἔξωσις τῶν δυστυχῶν Πρωτοπλάστων ὑπὸ ἀμειλίκτου ἀγγέλου, ἐκτελοῦντος τὰ προστάγματα αὐστηροῦ πλὴν δικαιοτάτου Θεοῦ. Ἐνταῦθα ὁ μὲν Ἀδὰμ φαίνεται καταβεβλημένος καὶ τὸ σχῆμα αὐτοῦ δεικνύει τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας θλῖψιν καὶ τὸν φόβον του μετὰ τὰς ἀρὰς καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ ἐξωργισμένου Θεοῦ. Ἡ Εὔα δὲ συστέλλει τὸ σῶμα ἐφ' ὅσον δύναται, καὶ ὑποπτήσσουσα περισφίγγει διὰ τῶν βραχιόνων τὸ στῆθος καὶ τὸν λαιμόν, προσβλέπει δὲ περίφοβος καὶ κατησχυμμένη πρὸς τὸν διώκοντα ἄγγελον. Ἐν τῇ γραφῇ ταύτῃ ὁ Μιχαηλάγγελος παρέστησε δύο διαδοχικὰς σκηνὰς συγχρόνως γενομένας, τὴν Παρακοὴν καὶ τὴν Ἔξωσιν, ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὴν ἐν τῇ Γραφικῇ παραδεδεγμένην ἀρχήν. Ἀλλὰ τὸ μεγαλεῖον τοῦ διαγράμματος καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς ἐκφράσεως οὐδεμίαν ἐπιτρέπουσι μέμψιν. Ἄλλως τε, τὸ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πίνακος δένδρον, ἐν τῷ ὁποίῳ περιελίσσεται ὁ ὄφις, διαιρεῖ κατά τινα τρόπον τὸν πίνακα εἰς δύο, καὶ οὕτω τὸ ἄτοπον ἐξαφανίζεται ἐν μέρει. Τελευταῖαι γραφαὶ ἐν τῷ μεσαίῳ τούτῳ διαμερίσματι εἶνε ἡ ***Θυσία τοῦ Κάϊν καὶ τοῦ Ἄβελ***, ὁ ***Κατακλυσμὸς*** καὶ ἡ ***Μέθη τοῦ Νῶε***, οὗ τὴν γύμνωσιν καλύπτουσιν οἱ δύο αὐτοῦ υἱοί, ὁ Σὴμ καὶ ὁ Ἰάφεθ· ἄξιον σημειώσεως εἶνε ὅτι ὁ Μιχαηλάγγελος ἀπέφυγε νὰ ἐξεικονίσῃ ἐνταῦθα τὸν ὑπὸ τοῦ Κάϊν φόνον τοῦ δικαίου Ἄβελ, ἐνῷ μετὰ τὴν θυσίαν τῶν ἀδελφῶν εἴπετο, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἡ ***ἀδελφοκτονία***. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι ὁ Μιχαηλάγγελος δὲν ἠθέλησε νὰ συνοδεύσῃ τὰς ὑψηλὰς ἐκείνας γραφάς του διὰ τῆς παραστάσεως τοῦ μεγάλου καὶ μυσαροῦ ἀνοσιουργήματος, καὶ οὕτω νὰ δηλητηριάσῃ τὴν εἰς τὸν θεατὴν ἐμπνεομένην θείαν εὐφροσύνην.

Ἅπασαι αἱ ἀνωτέρω γραφαὶ πλαισιοῦνται ὑπὸ μονοχρόων ἐζωγραφημένων κορωνίδων, τὰς τέσσαρας γωνίας ἑκάστης τῶν ὁποίων ἐπικοσμοῦσι τέσσαρες γυμναὶ ἀνδρεῖαι μορφαὶ ἐν ποικίλοις σχήμασιν ἐντέχνως καὶ ἁρμονικῶς διαμορφούμεναι.

Τὴν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θόλου μεγάλην ταύτην διαίρεσιν περιθέουσι δώδεκα τρίγωνα, ἐν οἷς παρίστανται ἑπτὰ προφῆται καὶ πέντε Σίβυλλαι. Ἐκ τῶν προφητῶν ἐκείνων ὁ Ἱερεμίας κεκυφὼς καὶ περίλυπος, φαίνεται ὡς νὰ κάθηται παρὰ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος θρηνῶν ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τῆς ἀπολεσθείσης Σιών. Ἐκ δὲ τῶν Σιβυλλῶν, ἡ μὲν Λιβυκή, πεπληρωμένη ἐνθουσιώδους μανίας, αἴρει δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὴν δέλτον ζητοῦσα νὰ ἐξηγήσῃ τὰ μυστηριώδη τῆς εἰμαρμένης βιβλία. Ἑτέρα δέ, ἡ Ἐρυθραία αὕτη, ἔχουσα τὸ ἓν σκέλος ἐπὶ τοῦ ἑτέρου φαίνεται βεβυθισμένη εἰς σκέψεις καὶ μελέτας πρὸ ἀνεῳγμένου βιβλίου, τείνει δὲ τὴν χεῖρα θέλουσα νὰ στρέψῃ τὸ φύλλον, διότι ἐπὶ τοῦ ἀνεῳγμένου ἓν μόνον γνωστὸν στοιχεῖον ὑπάρχει, τὰ δὲ λοιπὰ φαίνονται ἀκατάληπτα. Ἡ μορφὴ τῆς Σιβύλλης ταύτης φαίνεται ἐξωγκωμένη ὡς νὰ ἐμφορῆται ἡ μάντις τοῦ προφητικοῦ δαίμονος. Εἰς τὰς γωνίας τοῦ θόλου, ἕτεραι γραφαὶ παριστῶσι τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰουδήθ, τὸν Δαβὶδ νικῶντα τὸν Γολιάθ, τὸν Χαλκοῦν ὄφιν, τὴν Τιμωρίαν τοῦ Ἀμὰν καὶ ἄλλας τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς ἱστορικὰς σκηνάς.

Ἡ λεπτομερὴς περιγραφὴ ἁπασῶν τῶν ἐν τῷ θόλῳ πολυπλήθων γραφῶν καθίσταται ἀδύνατος. Ὁ Μιχαηλάγγελος δὲν ἀφῆκε χῶρον, τὸν ὁποῖον νὰ μὴ πληρώσῃ διὰ παντοίων μονοχρόων μορφῶν ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παίδων ἐν παντοίοις σχήμασι καὶ πάντα ταῦτα ἐν παρέργῳ καὶ πρὸς ἁπλῆν ἐπικόσμησιν τῶν κυρίων γραφῶν. Πρὸς ἐπινόησιν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων ἐκείνων ἰδανικῶν συνθέσεων, πάντῃ ξένων τῶν ὁρωμένων ἐν τῷ κόσμῳ, μὴ παρεχούσης τῆς φύσεως τύπον τινὰ ὁρατὸν εἰς τὸν καλλιτέχνην, ἀπῃτεῖτο ἐξόχως καλλιτεχνικὴ καὶ ἔκτακτος διάνοια, καὶ τοιαύτη ἦτο ἡ πλουσία τοῦ Μιχαηλαγγέλου φαντασία. «Ἀπανταχοῦ, λέγει ὁ κ. Bayet, κυκλοφορεῖ φοβερὰ καὶ ἰσχυρὰ ἡ ἔμπνευσις, ἀπανταχοῦ ἐκρήγνυται τὸ δραματικὸν καὶ βαθὺ τῆς συνθέσεως αἴσθημα, τὸ δὲ σχῆμα τῶν γραφῶν ἐκείνων εἶνε ἀντάξιον τῆς συλλήψεως». «Ὁ μεγαλοπρεπὴς χαρακτήρ, λέγει ἕτερος κριτικός, τῶν γραφῶν τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Σίξτου, ὑπερβαίνει πᾶν ὅ,τι ἡ τέχνη παρηγαγεν αὐστηρότερον καὶ σοβαρώτερον». «Ὁ τραχὺς οὗτος καὶ αὐστηρὸς ἀνήρ, λέγει που ἡ κυρία Στάελ, τραφεὶς ἐν τῇ ἀναγνώσει τοῦ Δάντου, ἦτο κατεσκευασμένος νὰ κατανοῇ τοὺς προφήτας. Οἱ διασπασμοὶ τῆς Ἰταλίας καὶ οἱ τελευταῖοι σπασμοὶ τῶν δημοκρατικῶν ἀνεκάλουν εἰς τὸν Μιχαηλάγγελον ἰσχυρότατα τὰς συμφορὰς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ὁ δὲ Σαβοναρόλας ἐδύνατο νὰ τῷ χορηγήσῃ τὸν τύπον τῶν ἐμπνευσμένων φυλάρχων τοῦ Ἰσραήλ, τῶν ἀπαύστως ἀναγγελλόντων ἐξ ὀνόματος τοῦ θεοῦ αὐτῶν τὴν τῶν ἀλλοφύλων ἐπιδρομήν, τὴν ἐρείπωσιν καὶ τὴν καταστροφήν. Αἱ Σιβυλλιακαὶ δέλτοι, ἃς συνεχῶς ἀναφέρουσιν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, εἶνε ἀπομίμησις τῶν ἑβραϊκῶν προφητειῶν. Ἐν τοῖς Σιβυλλιακοῖς βιβλίοις παρατηρεῖται ὁμοία ὀργή, ὁμοιαι ἀπειλαί, καὶ μόνον ἡ Ρώμη ἀντικαθιστᾷ τὴν Βαβυλῶνα, ὁ δὲ προσεχὴς ὄλεθρος τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὅλου τοῦ κόσμου παρουσιάζεται ὡς τις καθαρμὸς τῶν ἐγκλημάτων τῆς γῆς καὶ τῶν δεινοπαθημάτων τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Τοιαῦται ζοφεραὶ ἰδέαι ἦσαν ἄξιαι νὰ ἐμπνεύσωσι τὸν Μιχαηλάγγελον, καὶ ἦσαν ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν φύσιν τοῦ πνεύματός του.»

Ἐν ταῖς γραφαῖς ταύταις ὁ Μιχαηλάγγελος ἀνεδείχθη ὑπέρτατος πρὸς παραστασιν τοῦ τῆς ***ψυχῆς ἤθους***. Ἀλλά, θὰ ἐρωτήσῃ τις, τί εἶνε ἀρά γε ἡ παράστασις τοῦ ***ἤθους***, ἡ τῆς ***ἠθοποιΐας***, καὶ τίνι τρόπῳ ἡ τέχνη δύναται νὰ ἐκφράσῃ καὶ νὰ λύσῃ οὕτω τὸ δυσχερὲς τοῦτο καὶ ὑπέρτατον τῆς τέχνης πρόβλημα; Τοῦτο ἐξήγησεν ἄριστα καὶ σαφέστατα ὁ Σωκράτης, καλλιτέχνης καὶ οὗτος, διαλεγόμενός ποτε μετὰ τοῦ ἀρχαίου ζωγράφου καὶ ἀρίστου ἠθοποιοῦ Παρρασίου. Τὸν διάλογον τοῦτον διέσωσεν ἡμῖν καὶ ἀναφέρει ὁ Ξενοφῶν ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ, παραθέτομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα πρὸς τελείαν τοῦ πράγματος σαφήνειαν· ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς: «Εἶνε λοιπόν, ὦ Παρράσιε, ἡ γραφικὴ τέχνη, ἥτις δύναται ν' ἀπεικονίζῃ τὰ ὁρώμενα; διότι, σεῖς οἱ ζωγράφοι, ἀπομιμεῖσθε τὰ κοῖλα καὶ τὰ ἐξέχοντα, καὶ τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ φωτεινά, καὶ τὰ σκληρὰ καὶ τὰ μαλακά, καὶ τὰ τραχέα καὶ τὰ λεῖα, καὶ τὰ νέα καὶ τὰ παλαιὰ σώματα, καὶ ὅλα ταῦτα τὰ ἀπεικονίζετε διὰ τῶν χρωμάτων. — Καὶ ὁ Παρράσιος, ἀληθῆ λέγεις, εἶπε. — Καὶ ὅταν θέλετε νὰ ζωγραφήσητε ὡραίας μορφάς, ἐπειδὴ δὲν εἶνε εὔκολον νὰ εὕρητε εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον ἔχοντα ὅλα τὰ τοῦ σώματός του ἄμεμπτα, συνάγετε ἐκ πολλῶν ἄλλων τὰ κάλλιστα, καὶ οὕτω ζωγραφεῖτε ὡραῖα τὰ σώματα. Δὲν εἶνε οὕτω; — Ναί, οὕτω πράττομεν. — Καὶ λοιπόν, εἶπε, τὸ περισσότερον ὁμοιάζον πρὸς τὴν φύσιν, τὸ γλυκύτατον καὶ φιλικώτατον καὶ ποθεινότατον καὶ ἀγαπητότερον, τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος ἀπομιμεῖσθε καὶ αὐτό, ἢ τοῦτο δὲν δύνασθε νὰ τὸ μιμηθῆτε; — Ἀλλὰ πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ μιμηθῇ τις πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον μήτε συμμετρίαν ἔχει, μήτε χρῶμα, μήτε κανὲν ἀφ' ὅσα τώρα εἶπες, μήτε εἶνε ποσῶς ὁρατόν; — Ἀλλ' εἰπέ μου, παρακαλῶ. Δὲν νομίζεις ὅτι ὁ ἄνθρωπος βλέπει τινὰς φιλανθρώπως ἢ καὶ ἐχθρικῶς; — Καὶ ἐγὼ νομίζω τοῦτο, εἶπε. — Τοῦτο λοιπὸν δὲν δύναται νὰ τὸ μιμηθῇ ὁ ζωγράφος εἰς τὰ ὄμματα τοῦ εἰκονιζομένου; — — Δύναται, εἶπεν. — Εἰς δὲ τὰς εὐτυχίας καὶ τὰς δυστυχίας τῶν φίλων νομίζεις ἄρά γε, ὅτι οἱ περὶ αὐτῶν μεριμνῶντες, ὡς καὶ οἱ μή, φυλάττουσιν εἰς τὰ πρόσωπα αὐτῶν τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα; — Μὰ τὸν θεόν, βεβαίως ὄχι· διότι εἰς μὲν τὰς εὐτυχίας γίνονται φαιδροί, εἰς δὲ τὰς δυστυχίας σκυθρωποί. — Καὶ ταῦτα ἄρα εἶνε δυνατὸν νὰ τὰ ἀπεικάζῃ τις. — Κάλλιστα, εἶπεν. — Ἄρα καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐλευθέριον, καὶ τὸ ταπεινὸν καὶ ἀνελεύθερον, καὶ τὸ σωφρονικὸν καὶ φρόνιμον, καὶ τὸ ὑβριστικὸν καὶ ἀπειρόκαλον δύνανται πάντα ταῦτα ν' ἀπεικονισθῶσι διὰ τοῦ προσώπου καὶ διὰ τῶν σχημάτων τῶν ἱσταμένων εἴτε κινουμένων ἀνθρώπων. — Ἀληθῆ λέγεις, εἶπε. — Λοιπὸν καὶ ταῦτα εἶνε μιμητά, εἶπεν ὁ Σωκράτης. . . » Τοιαῦται ἦσαν αἱ περὶ τέχνης καὶ ἠθοποιΐας ἰδέαι τοῦ μεγάλου τῆς ἀρχαιότητος φιλοσόφου, ἰδέαι, αἵτινες καὶ νῦν μένουσιν ἀμετάβλητοι, διότι καὶ νῦν ἡ ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου διερμήνευσις τοῦ ἤθους τῶν εἰκονιζομένων θεωρεῖται γενικῶς ὡς τὸ ὑπέρτατον τῆς ὑψηλῆς καὶ ἀληθοῦς τέχνης γνώρισμα.

Διηγεῖται ὁ Βάζαρις, ὁ μαθητὴς οὗτος καὶ φίλος τοῦ Μιχαηλαγγέλου, ὅτι ἐκοιμᾶτο οὗτος ἐλάχιστον, συνεχῶς δὲ ἠγείρετο τὴν νύκτα, μὴ δυνάμενος νὰ κοιμηθῇ, καὶ λαμβάνων τὴν σφῦραν καὶ τὴν γλυφίδα, εἰργάζετο εἰς τὸ φῶς τῆς λυχνίας του. Ὁ δὲ Βίκτωρ Κουζὲν λαλῶν περὶ τέχνης, ὡς νὰ ἀπεικόνιζε τὸν Μιχαηλάγγελον, λέγει: «Ὁ μεγαλοφυὴς ἀνὴρ δὲν εἶνε κύριος τῆς ἐν αὐτῷ ἐνυπαρχούσης δυνάμεως, εἶνε δὲ μεγαλοφυὴς διότι ὠθεῖται ὑπὸ τῆς φλεγούσης αὐτὸν ἀκατανικήτου ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐκφράσῃ καὶ ἐξωτερικεύσῃ πᾶν ὅ,τι ἐνδομύχως αἰσθάνεται. Ὁ τοιοῦτος πάσχει καὶ ὀδυνᾶται θέλων νὰ συγκρατήσῃ τὰ αἰσθήματα, τὰς εἰκόνας εἴτε τὰς ἰδέας, τὰς ἐντὸς αὐτοῦ συνταρασσομένας. Ἐλέχθη που ὅτι οὐδεὶς ἄνθρωπος ἐξέχων τῶν λοιπῶν δύναται νὰ μὴ ἔχῃ ἐν ἑαυτῷ καὶ μόριόν τι παραφροσύνης, ἀλλὰ τοιαύτη παραφροσύνη εἶνε τὸ θεῖον τοῦ λογικοῦ μέρος. Τὴν μυστηριώδη ταύτην δύναμιν ὁ Σωκράτης ἀπεκάλει τὸ *δαιμόνιόν του*, ὁ δὲ Βολταῖρος ἔλεγε περὶ τῶν ἀνδρῶν τούτων ὅτι ἔχουσι *le diable au corps*.» Τοιοῦτος ἦτο ὁ Μασσάκιος, ὅστις ἕνα καὶ μόνον σκοπὸν εἶχεν ἐν τῷ συντόμῳ βίῳ αὐτοῦ, τὴν ἐργασίαν, λησμονῶν νὰ πληρώνεται αὐτήν· τοιοῦτος καὶ ὁ Ἰάκωβος Ροβούστης, ἐπικληθεὶς Τιντορέττης· οὗτος ὅταν ἔβλεπε τοῖχον νεωστὶ κτισθέντα καὶ κενόν, ἐζήτει νὰ τὸν ζωγραφήσῃ δωρεάν· γινώσκομεν δὲ καὶ ἐκ τοῦ Πλουτάρχου ὅτι ὁ Νικίας ἐργαζόμενος ἠρώτα τοὺς οἰκέτας ἂν ἠρίστησε. Καὶ τέλος τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Μιχαηλάγγελος καὶ μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ ὁπωσδήποτε ἀναδειχθέντες ἔξοχοι καὶ μεγαλοφυεῖς.

Μετὰ τὰς προαναφερθείσας κρίσεις διαφόρων γραψάντων περὶ τῶν γραφῶν ἐκείνων, ὀφείλω νὰ ἀναφέρω ἐνταῦθα καὶ τὴν περίεργον κρίσιν, ἣν ἔφερεν ἐπὶ τῶν γραφῶν τοῦ θόλου τοῦ παρεκκλησίου ὁ πάπας Ἀδριανὸς Ϛ', ὁ διαδεχθεὶς τὸν Λέοντα Ι'. Ὁ πάπας οὗτος γεννηθεὶς ἐν Οὐτρέσκῃ, ὑπῆρξε πρῴην καθηγητὴς τοῦ βασιλέως Καρόλου Ε', ἦτο δὲ εὐλαβὴς εἰς ἄκρον μέχρι θρησκομανίας, διὸ ἐθεώρει τὰς γραφὰς καὶ τὰ ἀγάλματα ὡς ἔργα ἀσεβῆ, ὑπὸ τοιούτων δὲ σκέψεων κατεχόμενος, παρ' ὀλίγον κατέρριπτεν ἁπάσας τὰς ἐν τῷ ναΐσκῳ γραφὰς τοῦ Μιχαηλαγγέλου. «*Ὁ τόπος οὗτος*, ἔλεγεν ὁ θεόληπτος ἐκεῖνος πάπας, *ὁμοιάζει πρὸς δημόσιον λουτρῶνα, ἕνεκα τῶν πολλῶν γυμνῶν μορφῶν, τὰς ὁποίας ἐγκλείει*». Ὁ Βάζαρις παρατηρεῖ, ὅτι εὐτυχῶς ὁ πάπας οὗτος ὀλίγον ἔζησεν, ἄλλως τὰ ἀριστοτεχνήματα, ἐφ' οἷς καυχᾶται σήμερον ἡ Ρώμη, θὰ κατεστρέφοντο ἄρδην, ὡς ὅτε οἱ Γότθοι καταστρέψαντες ἢ ἀκρωτηριάσαντες τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα, ἐπυρπόλησαν εἶτα τὴν πόλιν.

Αἱ ἐπὶ ὑγροῦ κονίσματος γραφαὶ γινόμεναι εἰς οὐρανίας ἢ εἰς θόλους εἶνε λίαν δυσχερεῖς καὶ ἐπίπονοι, μεθ' ὅλα ταῦτα τὰς τεραστίας ἐκείνας γραφὰς ἐπεράτωσεν ὁ νέος τότε Μιχαηλάγγελος μόνος κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν εἴκοσι μηνῶν, μὴ ἔχων οὐδ' ἕνα κἂν βοηθὸν πρὸς παρασκευὴν τῶν χρωμάτων του. Λέγουσιν ὅτι ἐπειδὴ εἰργάζετο ἀδιακόπως εἰς τὰς γραφὰς ἐκείνας, ἔχων ἀενάως ὑψωμένον τὸ βλέμμα πρὸς τὰ ἄνω, τοσοῦτον εἶχε διαφθαρῇ ἐκ τῆς ἕξεως ἡ ὅρασίς του, ὥστε ἐπὶ πολὺν μετὰ ταῦτα χρόνον δὲν ἠδύνατο ν' ἀναγνώσῃ τι ἢ νὰ παρατηρήσῃ σχέδιόν τι εἰμὴ βλέπων πρὸς τὰ ἄνω.

Ἀνυπόμονος νὰ ἴδῃ ὁ πάπας Ἰούλιος τὸ πέρας τῶν γραφῶν τοῦ παρεκκλησίου του, ἠνώχλει αὐτὸν καθ' ἑκάστην ἐρωτῶν πότε θὰ τελειώσῃ. Μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν τῷ ἀπήντησε: *Θὰ τελειώσω ὅταν ἐγὼ εὐχαριστηθῶ. — Καὶ ἡμεῖς θέλομεν*, ἀνταπήντησεν ὁ πάπας, *νὰ εὐχαριστήσῃς ἡμᾶς ἐπιθυμοῦντας νὰ τὸ ἔχωμεν τάχιστα*· καὶ τελευταῖον ἠπείλει, ὅτι *ἐὰν δὲν τελειώσῃ τάχιστα θὰ τὸν κρημνίσῃ ἀπὸ τοῦ ἰκριώματος*. Ὁ Μιχαηλάγγελος φοβούμενος μὴ ὁ βίαιος ἐκεῖνος πάπας ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειλήν του, ἔσπευσε νὰ τελειώσῃ τάχιστα τὸ ἐναπομεῖναν, καὶ οὕτω διαλύσας τὸ ἰκρίωμα, ἀπεκάλυψεν ὁλόκληρον τὸ ἔργον του τῇ πρωΐᾳ τῶν Ἁγίων Πάντων, ὅτε ὁ πάπας πορευθεὶς εἰς τὸ παρεκκλήσιον ἐλειτούργησε πρὸς μεγάλην εὐχαρίστησιν ἁπάσης τῆς πόλεως, συρρευσάσης ἐν τῷ ναῷ, ὅπως ἴδῃ τὸ διαφημιζόμενον ἐκεῖνο ἔργον. Ἕνεκα τῆς σπουδῆς μεθ' ἧς ἠναγκάσθη νὰ καταρρίψῃ τὸ ἰκρίωμα, εἶχον μείνῃ μέρη τινὰ ἀπαιτοῦντα μικρὰς διορθώσεις, ἃς διενοεῖτο νὰ ἐπιφέρῃ ἐν ξηρῷ, ὡς ἔπραττον συνήθως εἰς τὰς ὑγρογραφίας των οἱ τότε καλλιτέχναι. Ἀλλ' ἐπειδὴ νὰ κατασκευασθῇ καὶ πάλιν τὸ ἰκρίωμα ἦτο δύσκολον, αἱ γραφαὶ ἔμειναν ὡς εἶχον τὸ πρίν.

Αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ πάπα δὲν ἔπαυσαν καὶ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου, ἐξηκολούθει δὲ νὰ παρατηρῇ εἰς τὸν Μιχαηλάγγελον ὅτι τὸ Παρεκκλήσιον ἔδει νὰ πλουτισθῇ διὰ χρωμάτων λαμπρῶν καὶ διὰ χρυσοῦ, διότι ὡς εἶχεν ἐφαίνετο λίαν πτωχόν· ἀλλὰ τότε ὁ Μιχαηλάγγελος, «Πάτερ ἅγιε, τῷ ἔλεγεν, οἱ ἄνθρωποι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους δὲν ἔφερον διάχρυσα ἐνδύματα, καὶ οἱ ὑπ' ἐμοῦ ζωγραφηθέντες δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ πλούσιοι· οὗτοι ἦσαν μόνον ἅγιοι ἄνθρωποι, διότι κατεφρόνησαν τὰ πλούτη.»

Μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν ἐξ ὅτου εἶδον τὰς θείας ἐκείνας γραφάς, δυσκόλως θὰ ἠδυνάμην νὰ συνάψω σήμερον τὰς ἰδέας μου ὅπως περιγράψω αὐτὰς μετὰ τῆς δεούσης ἀκριβείας. Ἄλλως τε δέ, καὶ εἴ ποτε ἡ μνήμη ἦτο ἀρκούντως σθεναρά, στιγμιαία ἐπίσκεψις δὲν ἤρκει ὅπως τηρήσω τελείαν ἀνάμνησιν τοιούτων καὶ τοσούτων συνθέσεων, ἀφοῦ οὐδεμίαν σημείωσιν

εἶχον λάβει περὶ αὐτῶν. Εἰς ὅσα ὅμως ἀνέφερα εἶχον ἄριστον μνήμης βοήθημα, πλὴν τοῦ Βαζάρεως, τὴν πολύτιμον συλλογήν, τὴν φέρουσαν τίτλον «Gallerie des Peintres les plus célèbres», ἐν τῇ ὁποίᾳ περιέχονται ὡραῖαι καὶ πισταὶ χαλκογραφίαι ἁπασῶν τῶν γραφῶν τοῦ Μιχαηλαγγέλου καλλιτεχνικώτατα ἐξειργασμέναι.

Ἀλλὰ παύω νῦν ἐπιφυλασσόμενος ἐν ἑτέρᾳ μου ἐπιστολῇ νὰ πραγματευθῶ περὶ τῶν ἄλλων ἔργων τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου.

Δεκέμβριος 1900

Γ. Ε. Μαυρογιαννης

ΤΑ ΨΕΥΔΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ [1]

[*Κατὰ τὸν Ἄγγλον James Sully*].

Ἀπεπειράθημεν μέχρι τοῦδε ν' ἀποδείξωμεν ὅτι αἱ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐλλείψεις τῶν παιδίων εἶνε ἐνίοτε ἁπλαῖ ἀστειότητες. Καὶ ὅταν ἔχωσι χαρακτῆρα σοβαρώτερον, ἐμπεριλαμβάνουσι ποιάν τινα σχεδὸν πλάνην· καὶ ὅταν ἐν συνειδήσει διαπράττωνται, ἀπορρέουσιν, ἐὰν καλῶς ἐξετάσωμεν τὰ ποάγματα, ἐκ περιστάσεων ἐλαφρυντικῶν καὶ ἐξ αἰσθημάτων συγγνωστῶν. Ἐν τούτοις δὲν ἀρνούμεθα ποσῶς τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ παιδία ἐφευρίσκουσιν ἐνίοτε τὸ ψεῦδος ἐσκεμμένως χάριν σκοποῦ ταπεινοῦ· καὶ ἀπόδειξις εἶνε τὸ τριετὲς κοράσιον, τὸ ὁποῖον βλέπον τὴν μητέρα του θωπεύουσαν τὸν μικρὸν αὐτοῦ ἀδελφόν ἐπί τινας στιγμὰς καὶ συναισθανόμενον ὅτι τὸ παρημέλουν, ἐπενόησε πάραυτα μῦθον, εἰπὸν ὅτι ὁ ἀδελφός του εἶχε βασανίσει τὸν παπαγάλον. Ἀλλ' ὅπως δήποτε φρονοῦμεν ὅτι τὰ τοιαῦτα ποταπὰ ψεύδη εἶνε ἐξαιρετικά, ἴσως δὲ καὶ προέρχονται ἐκ μὴ φυσιολογικῆς καταστάσεως.

Δυσχερὴς ἀκόμη παραμένει ἡ ἐξήγησις τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας τῶν παιδικῶν ψευδῶν, τίνι τρόπῳ δηλ. τὸ παιδίον κατορθοῖ τόσον ταχέως νὰ διακρίνῃ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ ἁπλοϊκοὺς ἀνθρώπους, προθύμους πάντοτε ν' ἀκούωσι τοὺς μύθους του καὶ νὰ τὸ κολακεύωσι προσποιούμενοι ὅτι πιστεύουσιν αὐτοὺς ὡς τὸ Εὐαγγέλιον. Σημαντικώτερον δὲ εἶνε τὸ ὅτι δὲν ἀπαντᾷ ἐκ προθέσεως εἰμὴ ὡρισμένα τινὰ πρόσωπα. Πολλοὶ μαθηταὶ οὐδόλως διστάζουσι ν' ἀπατῶσι τοὺς ἀπαρέσκοντας αὐτοῖς, ὅταν τὸ τοιοῦτο μάλιστα ἐμβάλλῃ ἐκείνους εἰς ἀμηχανίαν· καὶ ὅμως θὰ ἐθεώρουν ταπεινὸν καὶ ἀξιόμεμπτον τὸ νὰ ψευσθῶσι πρὸς τοὺς ἰδίους γονεῖς, ἀπρεπὲς δὲ τὸ νὰ ψευσθῶσι πρὸς τὸν διδάσκαλον. Τοιαῦται διακρίσεις παρατηροῦνται κατὰ τὰς πρώτας περιόδους τοῦ ἀνθρωπίνου βίου· εἶνε δὲ καὶ τοῦτο ἓν τῶν σημείων τῆς ὁμοιότητος μεταξὺ τοῦ παιδίου καὶ τοῦ ἀγρίου, τῶν ὁποίων αἱ ἰδέαι φαίνεται ὅτι συνοψίζονται εἰς τὸ δόγμα: «Μόνον πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτοῦ πρέπει νὰ εἶνέ τις εἰλικρινής».

Ἕτερον θέμα μὴ ἐπαρκῶς μελετηθὲν μέχρι τοῦδε εἶνε ἡ ἰσχὺς τῆς ἕξεως τοῦ ψεύδεσθαι καὶ ἡ ἀδυναμία διά τινας ἀνθρώπους τοῦ λέγειν τὴν ἀλήθειαν. Ἡ κλίσις τοῦ ἐπιμένειν εἰς τὸ ψεῦδος εἶνε γνησίως ἀνθρωπίνη, εἶνε δὲ τόσῳ μᾶλλον ἔντονος, ὅσῳ φοβεῖται ὁ ψευδόμενος μὴ ἀνακαλυφθῇ.

Τοῦτο δ' ἐφαρμόζεται οὐ μόνον ὡς πρὸς τὰ ψεύδη τὰ λεγόμενα πρὸς ἀνθρώπους σοβαρούς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἁπλοϊκοὺς ἐκείνους, οὓς τὰ ὀπωσοῦν εὐφυῆ παιδία καὶ κοράσια ἀρέσκονται νὰ ἐξαπατῶσι. Τοιουτοτρόπως πλάττονται εἰς τοὺς κοιτῶνας τῶν παιδίων καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τῶν ψυχαγωγικῶν αὐτῶν παιγνιδίων κατὰ τὰ διαλείμματα παντοειδεῖς μῦθοι καὶ παραδόσεις, ἃς οἱ ἁπλοϊκοὶ ἀποδέχονται μετὰ πάσης σοβαρότητος. Τὰ ἐπινοήματα ταῦτα ἐν μέρει δημιουργοῦνται πρὸς τέρψιν τῆς φαντασίας. Πιθανὸν ὅμως εἰς τὰς τοιαύτας περιπτώσεις ἡ τέρψις νὰ εἶνε πολλαπλῆ, συνδυαζομένη μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἐμποιῆσαι ἐντύπωσιν καὶ ἐκ τοῦ ἔρωτος τῆς ὑπεροχῆς, ὅστις παρὰ τῷ παιδίῳ, τῷ ἐστερημένῳ πάσης σωματικῆς ῥώμης, ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ἀπάτης καὶ τοῦ πανούργου ἐμπαιγμοῦ τῶν ἀνωτέρων του.

Τὸ παράδειγμα τοῦ ψεύδους εἶνε λίαν μεταδοτικόν. Ἡ ἀπάτη ἐξεγείρει φρικίασιν θαυμασμοῦ διὰ τὴν τόλμην τοῦ ψεύδους εἰς τὴν πάντοτε ἐγρηγοροῦσαν ἀτίθασον ψυχὴν τοῦ παιδίου, τὴν ἐνυπάρχουσαν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ σχετικῶς εὐπειθῆ. Τὸ τοιοῦτον δὲ καθ' ἡμᾶς ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ὑποβολήν. Ἡ τολμηρῶς ἐκδηλουμένη ἀπάτη σαγηνεύει τὴν φαντασίαν καὶ ἐπιβάλλεται εἰς αὐτὴν οἱονεὶ διὰ μαγικῆς τινος δυνάμεως.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὑποβολῆς τῆς γεννώσης τὴν ἀπάτην παρατηρεῖται ἰδιαζόντως εἰς τὰς παθολογικὰς καὶ ἡμιπαθολογικὰς περιστάσεις, καθ' ἃς τὰ παιδία παρασύρονται μέχρι τοῦ νὰ ψευδομαρτυρῶσι. Γνωστὸν ὅτι δυνατὸν νὰ παραγάγωμεν πλάνην τῆς μνήμης εἴς τινα παιδία ἡλικίας ἀπὸ ἓξ μέχρι δεκαπέντε ἐτῶν, βεβαιοῦντες ἁπλῶς τι, τὸ ὁποῖον ἐκεῖνα ἀκούουσιν, εἴτε ἐν ἐγρηγόρσει εἴτε ὄχι. Καὶ πείθονται τόσον ὥστε νὰ διαβεβαιῶσιν ὅτι εἶδον πραγματικῶς τὸ λεγόμενον.

Ταῦτα περίπου εἰσὶ τὰ διάφορα εἴδη τῶν παιδικῶν ψευδῶν καὶ αἱ διάφοροι περιστάσεις καθ' ἃς ἐκδηλοῦνται. Διὰ νὰ ἴδωμεν δὲ κάλλιον τίνα εἰσὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν καὶ εἰς ὁποίαν ἐνσυνείδητον ἀπάτην ἄγουσιν, ὀφείλομεν νὰ εἴπω-

[1] Τέλος· ἴδε σελ. 5.

μεν ὀλίγα τινὰ ἐν παρόδῳ περὶ ἑτέρου τινὸς φαινομένου, στενῶς συνδεομένου πρὸς τὸ ψεῦδος, περὶ τῆς ὀδύνης ἥτις ἐνίοτε παρομαρτεῖ εἰς αὐτό.

Ἀναμφίβολον εἶνε ὅτι τινὰ τῶν παιδίων αἰσθάνονται τύψιν συνειδότος λέγοντα τὸ ψεῦδος καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶνε αἱ σκέψεις αὐτῶν, δι' ὧν νοερῶς προσπαθοῦσι νὰ ἐλαφρύνωσι τὴν σημασίαν τῆς ἑαυτῶν πράξεως λέγοντα: «Δὲν εἶνε σπουδαῖον πρᾶγμα», ἢ «δὲν τὸ πιστεύω αὐτὸ ὁποῦ λέγω» καὶ τὰ τοιαῦτα. Αἱ τοιαῦται ὑπεκφυγαὶ δεικνύουσι ποιάν τινα συναίσθησιν (διότι ὁ πεπειραμένος ψεύστης οὐδόλως προστρέχει εἰς τὰ τοιαῦτα), εἶνε δὲ περίεργοι ὡς τεκμήρια τῶν ἐλιγμῶν τῆς παιδικῆς συνειδήσεως καὶ ὡς ἀπόδειξις περὶ τῆς ἐμφυοῦς εἰς τὸν ἄνθρωπον στρεψοδικίας.

Ἡ τύψις ἡ ἑπομένη ἐνίοτε τοῦ ψεύδους καὶ ἰδίως τοῦ πρώτου ψεύδους, τοῦ ἰδίως ἐμποιοῦντος ἐντύπωσιν εἰς τὴν συνείδησιν, ἀπομένει εἰς πολλῶν παιδίων τὴν μνήμην ἐγκεχαραγμένη. Φίλη κυρία διηγεῖται ἡμῖν ὅτι ἐν ἡλικίᾳ τεσσάρων ἐτῶν ἔφερεν ἀλεξίφωτον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν της· ἡμέραν δέ τινα καθ' ἣν περιεπάτει μετὰ τῆς μητρός της καὶ ἔβλεπεν ἔνθεν καὶ ἔνθεν οὐχὶ δὲ πρὸ αὐτῆς, ὀλίγου δεῖν συνεκρούσθη μετά τινος φανοῦ τῆς ὁδοῦ. Ἡ μήτηρ της τὴν ἐπέπληξεν, ἀλλ' εὐθὺς ἀμέσως μεταμελομένη καὶ ἐνθυμηθεῖσα τὴν κατάστασιν τῶν ὀφθαλμῶν τ.ς, εἶπε: «Ἡ καϋμένη, δὲν ἠδύνατο νὰ ἴδῃ!» Ἡ μικρὰ ἐγίνωσκεν ὅτι δὲν ἦτο αὕτη ἡ ἀληθὴς αἰτία, ἀπεδέχθη ὅμως τὴν δικαιολογίαν καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐβασανίζετο ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι εἶχε ψευσθῆ. Αὐτὴ δὲ ἡ ἀφηγηθεῖσα ἡμῖν τὴν ἱστορίαν τοῦ φανταστικοῦ ὄφεως, ἀναφέρει καὶ ἄλλην ἀνάμνησιν τῶν παιδικῶν της χρόνων ἀποδεικνύουσαν πόσας ἀλγηδόνας ἠθικὰς δύναται νὰ προκαλέσῃ εἰς τὸ παιδίον ἡ συναίσθησις ὅτι ἐψεύσθη: Ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἠγάπα σφοδρῶς τὰ βρέφη, ἡ δὲ μήτηρ της ἐπέτρεπεν αὐτῇ νὰ μεταβαίνῃ εἰς τὸν οἶκον τῆς θείας της διὰ νὰ προσέχῃ τὸν μικρόν της ἐξάδελφον, ὅστις ἦτο ἀκόμη βρέφος εἰς τὴν κοιτίδα του. Ἡμέραν τινὰ ἐπιθυμοῦσα πολὺ νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ, ἂν καὶ μὴ προσκεκλημένη, ἐπενόησεν ἀδιστάκτως μῦθον ὡς πρόφασιν εἰποῦσα ὅτι ἡ θεία της, ἀπησχολημένη οὖσα, τὴν προσεκάλεσε διὰ νὰ παραμείνῃ ἐπὶ μίαν ὥραν πλησίον τοῦ βρέφους. «Μετέβην τότε, γράφει ἡ ἰδία, διὰ πλαγίας ὁδοῦ, εἰς τὸν σιτοβολῶνα τοῦ πατρός μου, εἰσέδυσα διὰ μιᾶς τῶν μεγάλων αὐτοῦ θυρῶν, ἣν ἔκλεισα ὄπισθέν μου ὅσον τὸ δυνατὸν στεγανώτερον, εἰς μάτην ἐλπίζουσα ὅτι ὁ σιτοβολὼν καὶ αἱ δέσμαι τοῦ ἀχύρου θὰ ἀπέκρυπτον τὴν αἰσχύνην μου, καὶ ἤρχισα νὰ θρηνῶ καὶ νὰ ὀδύρωμαι ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν. Τὴν ἑσπέραν ὅτε ἐπρόκειτο νὰ κατακλιθῶ ἀπήγγειλα τὴν προσευχήν μου μετὰ λυγμῶν, μὴ θέλουσα νὰ ὁμολογήσω εἰς τὴν μητέρα μου διατί ἐθρήνουν».

Παρόμοια παραδείγματα ἐλέγχου συνειδότος ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὸ παιδίον εἶνε ἱκανὸν νὰ διακρίνῃ ἐν ἐπιγνώσει τὸ ψευδὲς καὶ ἀπατηλόν· ἀποδεικνύουσι μάλιστα πρὸς τούτοις ὅτι ἔχει τὴν συναίσθησιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐνοχῆς, γινῶσκον ὅτι παρεβίασε πᾶν ἱερὸν καὶ ὅσιον.

Πῶς συμβαίνει, θὰ ἐρωτήσωσιν ἡμᾶς, ὥστε τὸ παιδίον νὰ αἰσθάνηται τοιαύτην σφοδρὰν ἠθικὴν στενοχωρίαν ἀφοῦ εἴπῃ ψεῦδός τι; Ἀδύνατον ν' ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο πρὶν ἢ συναγάγωμεν καὶ ἄλλας ἀποδείξεις ἀποβλεπούσας ἠθικῶς εἰς τὸ θέμα τοῦτο. Γινώσκομεν ὅτι μεταξὺ τῶν ἁμαρτημάτων τῆς παιδικῆς ἡλικίας τὸ ψεῦδος ἰδιαιτέρως κατακρίνεται ὑπὸ τῶν θεολόγων. Ὥστε τὰ κολαστήρια, ἅτινα φοβεῖται ὁ ψεύστης μετὰ θάνατον, δυνατὸν νὰ ἐμπνεύσωσι τὸν τρόμον εἰς τὴν παιδικὴν ψυχήν. Ἐπίσης φρονοῦμεν ὅτι καὶ ἡ ἰδέα ὅτι ὁ Θεὸς βλέπει τὰ πάντα καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ ψευσθῇ, γινώσκει δὲ πότε τις ψεύδεται, συντελεῖ νὰ ἐμβάλῃ εἰς τρόμον τὸ παιδίον. Τὰ ἀκατάληπτα λόγια τὰ ψιθυριζόμενα ὡς δικαιολογία μετὰ τὸ ψεῦμα εἶνε ἀδέξιος προσπάθεια τῶν παιδίων, θελόντων νὰ δικαιολογηθῶσιν ἀπέναντι τοῦ παντογνώστου Θεοῦ.

Ἐνταῦθα δύο προβάλλονται ζητήματα. Τὰ παιδία βδελύσσονται τὸ ψεῦδος ἆρά γε καὶ ὅταν ἔτι δὲν ἀναμιγνύηται εἰς τὸ αἴσθημά των ὁ θρησκευτικὸς φόβος; Ἐνυπάρχει τι εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ παιδίου, ὅπερ μετὰ τὸ πρῶτον αὐτοῦ ψεῦδος ἀναγκάζει αὐτὸ νὰ νομίζῃ ὅτι δεινόν τι ἐπίκειται κατὰ τῆς κεφαλῆς του διὰ τὴν πρᾶξίν του; Ἐπὶ τῶν εἰδικῶν τούτων ἐρωτημάτων πολλοὶ γονεῖς θὰ ἠδύναντο νὰ χορηγήσωσιν ἡμῖν πληροφορίας πρὸς διαφώτισιν.

Οὐχ ἧττον ἀποτολμῶμεν νὰ ἀναφέρωμεν εἰκασίαν τινὰ ἐπὶ τούτου, πρόθυμοι πάντοτε ν' ἀναιρέσωμεν αὐτήν, ἐὰν ἀποδειχθῇ ἐσφαλμένη.

Καθόσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν ἰδίων ἡμῶν ἐρευνῶν, φρονοῦμεν ὅτι εἰς τὰ παιδία τὰ ἐκπαιδευόμενα κατ' οἶκον καὶ προφυλαγμένα ἐκ τοῦ μολύσματος τοῦ κακοῦ παραδείγματος δὲν ἀναπτύσσεται τάσις πρὸς τὸ ψεύδεσθαι. Πλεῖσται μητέρες διεβεβαίωσαν ἡμᾶς ὅτι οὐδέποτε τὰ τέκνα των εἶπον σοβαρῶς ψεῦδός τι. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν καὶ περὶ δύο παιδίων, ἐφ' ὧν εἰδικῶς ἠσχολήθημεν παρατηροῦντες, ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο.

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ἀποκρούομεν πάσῃ δυνάμει τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι τὸ ψεῦδος εἶνε τόσον ἐγγενὲς καὶ ἐξ ὁρμεμφύτου ὑπάρχον, ὥστε καὶ ὅταν τὸ παιδίον ἀνατραφῇ μετ' ἀνθρώπων σεβομένων τὴν ἀλήθειαν δεικνύει τάσιν ἔμφυτον πρὸς τὸ ψεύδεσθαι. Τὸ ἀπομιμητικὸν πνεῦμα

τοῦ παιδίου τότε μόνον θὰ παρακινήσῃ αὐτὸ ἑνωρὶς εἰς τὸ ψεῦδος, ὅταν περιστοιχίζηται ὑπὸ ψευστῶν.

Προβαίνομεν δ' ἔτι περαιτέρω λέγοντες ὅτι ὁσάκις τὸ παιδίον ἀνατρέφεται τακτικῶς, τουτέστι παρ' ἀνθρώπων μὴ ψευδομένων, τείνει καὶ ἄνευ ἠθικῆς διδασκαλίας νὰ θεωρῇ τὸ πρὸς τὴν ἀλήθειαν σέβας ὡς φυσικώτατον. Ἀναλογίσθητι πρὸς στιγμὴν ὁπόσον ἡ διάνοια τοῦ παιδίου ζωηρῶς ἐργάζεται κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη του περὶ τὴν γλῶσσαν, προσπαθοῦσα νὰ ἐννοῇ τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων, νὰ συναρμόζῃ τὰς ἰδέας πρὸς τὰς λέξεις, ὅταν πρόκηται νὰ ἐννοήσῃ τοὺς ἄλλους, καὶ τὰς λέξεις πρὸς τὰς ἰδέας, ὅταν πρόκηται νὰ ἐκφράσῃ τὰ ἴδια αὐτοῦ διανοήματα, καὶ θὰ ἴδητε ὅτι πρὸ παντὸς ἄλλου φροντίζει νὰ ὁρίζῃ τὴν ἀλήθειαν, τουτέστι τὴν πλήρη συμφωνίαν τῆς ἐκφράσεως μετὰ τοῦ πράγματος.

Δι' αὐτὸ τὸ τοιοῦτον εἶνε τόσον φυσικόν, ὥστε οὐδὲ σκέπτεται νὰ τὸ θέσῃ εἰς ἀμφιβολίαν· εἶνε νόμος τόσον σταθερὸς εἰς τὰς ἕξεις τοῦ καθημερινοῦ βίου, ὥστε οὔτε κἂν φαντάζεται νὰ τὸν παραβῇ. Πάντα τὰ παιδία τὰ συνειθισμένα νὰ λέγωσι τὴν ἀλήθειαν σφόδρα σκανδαλίζονται ὅταν ἀκούωσι λόγους ἐναντίους πρὸς τὰ πράγματα. Μικρὸν παιδίον ἐξεδήλωσε μεγάλην ἀγανάκτησιν, ὅταν ἔμαθε παρὰ τῆς μητρός του ὅτι λέγουσι παντοῖα ψεύδη περὶ τῶν ἵππων καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀντικειμένων, πρὸς τὰ ὁποῖα ἐδείκνυεν ἰδιαιτέραν προτίμησιν, ἐξανέστη δ' ἔτι μᾶλλον ἀνακαλύψαν τὰς τοιαύτας ἀπατηλὰς γνώσεις περιεχομένας ἐντὸς ἑνὸς τῶν βιβλίων πρὸς τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑπόληψιν.

Ἡ ἰδέα τοῦ μεταδίδειν ἑκουσίως ἐννοίας ἀνακριβεῖς προξενεῖ, καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, ἀποστροφὴν πρὸς τὸ παιδίον τὸ συνειθισμένον ν' ἀκούῃ μόνον λόγους ὀρθοὺς καὶ ἀληθεῖς. Καὶ τότε δὲ εἶνε φυσικόν, ὅταν, ἕνεκεν ἰδιαιτέρων περιστάσεων, παρασυρθῇ πέρα τῶν ὁρίων τῆς ἀληθείας, τὸ παιδίον νὰ αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ ταραχὴν καὶ ἀμηχανίαν καὶ θλῖψιν διότι παρέβη τὸν νόμον, νόμον μὴ ἐπιβληθέντα αὐτῷ ὑπὸ τῆς μητρός, ἀλλ' ἐρριζωμένον εἰς αὐτὰς τὰς ἕξεις τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε ἄξιον σπουδῆς.

Ἐκ τῆς μελέτης ἡμῶν ἐπείσθημεν ὅτι καὶ ὡς πρὸς τὴν σκληρότητα καὶ ὡς πρὸς τὸ ψεῦδος τὰ παιδία δὲν εἶνε ἠθικῶς τέλεια. Ἔχουσι φυσικὰς τάσεις, αἵτινες, ἐὰν δὲν καταπολεμηθῶσι καὶ κατασταλῶσιν, ἀπολήγουσιν εἰς πραγματικὴν σκληρότητα καὶ εἰς ἀληθῆ ψευδολογίαν. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως φανεροῦμεν ὅτι αὐταὶ αἱ τάσεις δὲν εἶνε αἱ μόναι. Τὸ παιδίον ἔχει ὁρμὰς ἀγαθότητος, συχνάκις ἐναλλασσομένας ὁπωσοῦν ἰδιορρύθμως μὲ πόθους πειρασμοῦ καὶ παρενοχλήσεως τῶν ἄλλων· φαίνεται δὲ ὅτι ἔχει, πλὴν τῶν φαντασιοκοπικῶν καὶ ἄλλων ὁρμῶν τῶν προδιαθετουσῶν αὐτὸ εἰς τὸ ψεῦδος, ἔμφυτον σέβασμὸν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Αἱ τοιαῦται ὁρμαὶ δὲν εἶνε αἱ αὐταὶ εἰς ὅλα τὰ παιδία, διότι τὰ μὲν δεικνύουσι μείζονα προδιάθεσιν νὰ σέβωνται τὴν ἀλήθειαν, τὰ δὲ μείζονα τοιαύτην ὅπως ἀποκρύπτωσιν αὐτήν. Ἐν τούτοις ὅμως αἱ δύο αὐταὶ τάσεις παρατηροῦνται εἰς ἅπαντα τὰ παιδία.

Περιωρίσθημεν εἰς δύο ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν παιδίων. Ἐὰν λάβωμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ἄλλα αἰσθήματα αὐτῶν, οἷον τὴν ματαιοδοξίαν, θ' ἀνεκαλύπτομεν ἕτερα παραπλήσια γνωρίσματα. Πολλοὶ ἐμελέτησαν τὸ θέμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὁμολογουμένως παρέχει εὐρὺ στάδιον μελέτης, καὶ ὅπου τὸ παιδίον ἐξομοιοῦται πρὸς τὸν ἄγριον. Ἀλλὰ πλὴν τούτων παρατηρεῖται εἰς τὸ παιδίον ἐρασμία της ἀφέλεια, ἣν δὲν δυνάμεθα ἀκριβῶς ν' ἀποκαλέσωμεν μετριοφροσύνην, ἀλλ' ἥτις εἶνε ἰδιότης ὑπέροχος Ὑπὸ ἔποψιν ἠθικήν, ἡ παιδικὴ ἡλικία εἶνε ἐλλιπὴς κατὰ τὴν σταθερότητα καὶ τὴν ἑνότητα. Εἶνε ἀγρὸς ἐν ᾧ βλαστάνουσι πλεῖσται βοτάναι ἡμιανεπτυγμέναι, ἐξ ὧν αἱ μὲν προσπαθοῦσι νὰ καταπνίξωσι τὰς δέ. Καί τινες μὲν αὐτῶν εἰσιν εὐνοϊκαί, ἕτεραι δὲ δυσμενεῖς πρὸς τὴν ἠθικήν. Εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἀπόκειται νὰ καταβάλῃ μὲν ταύτας, νὰ καλλιεργήσῃ δ' ἐκείνας, ἵνα καταστῶσιν ἀρχαὶ ὑπέρταται καὶ ἰθύντριαι τῆς ψυχῆς.

Η ΓΕΝΕΣΙΣ
ΤΩΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΩΝ ΡΥΘΜΩΝ

[*Κατὰ τὸν Σπένσερ*].

Ἐπισκεφθεὶς ἐσχάτως τὴν στοὰν τοῦ ἀρχαίου συλλόγου τῶν ὑδατογράφων ἀντελήφθην τῆς ἀτοπίας τῆς παραστάσεως οἰκοδομήματος κανονικοῦ ἐν μέσῳ χώρου στερουμένου κανονικότητος. Μοὶ ἐνεποίησε δὲ πρὸ πάντων ἐντύπωσιν ἡ ἐνίδρυσις Ἑλληνικοῦ οἰκοδομήματος τελείως συμμετρικοῦ ἐν τοποθεσίᾳ ὀρεινῇ καί πως ἀγρίᾳ. «Πόσον λείπει ἡ γραφικότης!» λέγει κυρία τις παρερχομένη εἰς τὴν συνοδόν της. Ἐντεῦθεν εἶδον ὅτι δὲν ἤμην ὁ μόνος οὕτω κρίνων. Ἡ ἐπιφώνησις ἐν τούτοις αὕτη μὲ ἐνέβαλεν εἰς τὴν σκέψιν: κατὰ τί ἆρά γε τοῦτο στερεῖται γραφικότητος; γραφικὸν σημαίνει ὅμοιον πρὸς ζωγραφίαν, ὅμοιον πρὸς ὅ,τι εἶνε καλὸν νὰ παρασταθῇ ἐν ζωγραφικῇ εἰκόνι· διατί λοιπὸν τοῦτο δὲν εἶνε κατάλληλον πρὸς τοιοῦτον σκοπόν;

Οὕτω σκεπτόμενος ἔκρινα ὅτι ὁ τεχνίτης ἡμάρτησε πρὸς τὴν ἑνότητα, ἣν δὲν πρέπει νὰ ὁλι-

γωρῇ ἡ ζωγραφικὴ παράστασις. Ὅταν ἐν τοποθεσίᾳ πλήρει μορφῶν ἀκανονίστων ἐξεικονίζηται καί τι τεχνικὸν κατασκεύασμα, πρέπει καὶ τοῦτο νὰ εἶνε ἀκανόνιστον, ἵνα φαίνηται ἀποτελοῦν μέρος τῆς τοποθεσίας· ἀλλ' ἐὰν ὁ αὐτὸς χαρακτὴρ δὲν ἐπικρατῇ εἰς ἀμφότερα, ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσιν ἕν, ἀλλὰ **δύο**, καὶ τοῦτο κινεῖ ἡμᾶς νὰ εἴπωμεν ὅτι λείπει ἡ ἁρμονία. Ἤ, ἵνα ψυχολογικώτερον εἴπω, ἡ σειρὰ τῶν ἐννοιῶν, ἣν ἐξεγείρει ἐν ἡμῖν οἰκοδόμημα διὰ τῶν συμμετρικῶς διατεθειμένων παραθύρων, πλευρῶν, γωνιῶν καὶ πάντων ἐν γένει τῶν μερῶν αὐτοῦ, διαφέρει ὅλως τῆς σειρᾶς τῶν ἐννοιῶν, ἥτις εἶνε συναφὴς πρὸς τὴν θέαν τοποθεσίας παντελῶς ἀκανονίστου, ἐκ δὲ τῶν δύο τούτων καταστάσεων τῶν ἐννοιῶν ἡ μία τείνει ν' ἀναιρέσῃ τὴν ἑτέραν.

Καὶ ἄλλαι παρατηρήσεις μοὶ ἐπῆλθον προσέτι εἰς τὸν νοῦν· ἐνεθυμήθην π.χ. ὅτι ἀρχαῖον φρούριον, τὸ μάλιστα ἀκανόνιστον πάντων τῶν οἰκοδομημάτων κατὰ τὸ σχέδιον, οὐδαμοῦ ἀρέσκει τόσον, ὅσον ἐν μέσῳ τῶν βράχων καὶ τῶν κρημνῶν, κακῶς δὲ φαίνεται προσαρμοζόμενον πρὸς τὴν πεδιάδα· ὅτι, ἡ τὸ μὲν κανονική, τὸ δὲ ἀκανόνιστος μορφὴ τῶν ἀρχαίων ἡμῶν ἀγροτικῶν κτημάτων, τῶν Γοτθικῶν μοναστηρίων φαίνεται λίαν εὐάρμοστος πρὸς πεδιάδα ἔχουσαν ἤρεμον διακύμανσιν καὶ σύνδενδρον· ὅτι ἐντὸς τῶν πόλεων ἀρέσκει ἡμῖν μᾶλλον ἡ συμμετρικὴ ἀρχιτεκτονική, οὐδὲν αἴσθημα δυσαρμονίας ἐξεγείρουσα ἐνταῦθα, διότι καὶ πάντα τὰ περιστοιχίζοντα, ἄνθρωποι, ζῷα, ἅμαξαι εἶνε συμμετρικά.

Τότε ἀνεμνήσθην ἰδέαν τινά, ἣν πολλάκις εἶχον διανοηθῇ, ὅτι δηλ. ὑπάρχει σχέσις τις μεταξὺ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῶν διαφόρων τάξεων τῶν φυσικῶν ὄντων· καὶ τὰ μὲν Ἑλληνικοῦ καὶ Ρωμαϊκοῦ ρυθμοῦ οἰκοδομήματα φαίνεται ὅτι ἔχουσι τὸ πρότυπον αὐτῶν ἐν τῷ ζωϊκῷ βασιλείῳ, ἐν δὲ τοῖς Γοτθικοῖς, ἅτινα εἶνε ἐν μέρει κανονικὰ κατασκευάσματα, ἡ ἐπικρατοῦσα ἰδέα φαίνεται εἰλημμένη ἐκ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου, τὰ δὲ προδήλως ἀκανόνιστα, ὡς τὰ ἀρχαῖα φρούρια, κατεσκευάσθησαν λίαν πιθανῶς κατὰ μίμησιν τῶν μορφῶν τῆς ἀνοργάνου φύσεως.

Ἰδοὺ θεωρία ἀποκύημα καθαρὸν φαντασίας, θὰ εἴπῃ τις. Ἀλλὰ καίτοι ἐκ πρώτης ὄψεως τοιαύτη φαίνεται, δύναται ἐντούτοις νὰ βεβαιωθῇ ἐπαρκῶς.

Καὶ πρῶτον ὅτι μεταξὺ τῆς συμμετρικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῶν ζωϊκῶν μορφῶν ὑπάρχει σχέσις τις, δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τούτου, ὅτι διὰ τὰ κανονικὰ οἰκοδομήματα ὑπάρχει εἶδός τι συμμετρίας, ἣν ἀναμένομεν ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἥτις μᾶς ἀρέσκει. Οὕτως, ἐὰν πρόκειται Ἑλληνικὸς ναός, ζητοῦμεν ἡ ἐμπροσθία πλευρὰ νὰ εἶνε συμμετρικὴ πρὸς ἑαυτήν, αἱ δὲ πλάγιαι νὰ εἶνε ὅμοιαι, ἀλλὰ δὲν ζητοῦμεν καὶ τὴν μεταξὺ τῶν πλαγίων πλευρῶν καὶ τῆς ἐμπροσθίας ὁμοιομορφίαν, οὐδὲ τὴν μεταξὺ τῆς ἐμπροσθίας καὶ τῆς ὀπισθίας. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη συμμετρία προφανῶς εἶνε ἡ ἐν τοῖς ζῴοις ἀπαντῶσα.

Πᾶν δὲ οἰκοδόμημα ἔχον ἀξίωσιν συμμετρίας δὲν ἀρέσκει, ἂν μὴ εἶνε παντελῶς συμμετρικόν· διατί; διότι πιθανῶς ἡ ἰδέα τοῦ ἀρχιτέκτονος δὲν ἐξετελέσθη τελείως. Τοῦτο δὲ ἀντιλαμβανομένη ἡ ἡμετέρα τοῦ καλοῦ αἴσθησις προσβάλλεται. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἐπέρχονται νέα ζητήματα· πῶς γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ τεχνίτου ἦτο συμμετρική; πόθεν πηγάζει ἡ ἔννοια αὕτη τῆς συμμετρίας, ἣν καὶ ἡμεῖς ἔχομεν καὶ εἰς τὸν τεχνίτην ἀποδίδομεν; Ἵνα μὴ πάλιν ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν θεωρίαν τῶν ἐμφύτων ἐννοιῶν, ὀφείλομεν ν' ἀποδεχθῶμεν ὅτι τὴν μεταξὺ τῶν δύο ἡμισέων πράγματός τινος ἔννοιαν συμμετρίας δεχόμεθα ἔξωθεν, ἤτοι λαμβάνομεν αὐτὴν ἐκ τῆς θέας τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῶν ζῴων.

Ἡ μεταξὺ τῆς Γοτθικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῶν φυτικῶν μορφῶν ὕπαρξις σχέσεως εἶνε κοινῶς ὁμολογουμένη. Συχνάκις ἔχει παρατηρηθῇ ὅτι ὑπάρχει ἀναλογία τις μεταξὺ τοῦ προαυλίου ναοῦ Γοτθικοῦ καὶ συστοιχίας δένδρων, ὧν οἱ ἑκατέρωθεν κλάδοι συμπλέκονται. Ἀλλὰ δὲν εἶνε αὕτη ἡ μόνη ἔνδειξις τῆς συγγενείας· δύναται νὰ κατίδῃ τις αὐτὴν κάλλιον εἰς τοὺς κυρίους χαρακτῆρας τοῦ Γοτθικοῦ ρυθμοῦ καὶ μάλιστα εἰς τὸ συχνὸν τῶν καθέτων γραμμῶν, δι' οὗ σαφέστατα διαστέλλεται οὗτος τῶν ἄλλων ρυθμῶν· ἀλλ' ἀκριβῶς τοῦτο εἶνε καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν διακριτικὸν γνώρισμα τῶν δένδρων ἐν σχέσει πρὸς τὰ ζῷα καὶ τοὺς βράχους. Εἰς τὸν εὐφάνταστον ἄνθρωπον θεώμενον ὑψηλὸν Γοτθικὸν πύργον, τὰ μακρὰ αὐτοῦ ἀνοίγματα, τὰς πολλαπλᾶς εἰς ὕψος αἰρομένας ἐξοχάς, ἐπέρχονται ἀόριστοι ἔννοιαι ἐκ τοῦ φυτικοῦ κόσμου.

Περὶ δὲ τῆς σχέσεως μεταξὺ τῶν ἀνοργάνων μορφῶν καὶ τῶν ἐντελῶς ἀκανονίστου ρυθμοῦ οἰκοδομημάτων, οἷα εἶνε τὰ ἀρχαῖα φρούρια, δύναταί τις, νομίζω, νὰ φέρῃ ταύτην τὴν ἀπόδειξιν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τοῦ πράγματος· ἐὰν οἰκοδόμημά τι εἶνε ἀκανόνιστον καὶ τοῦ ἀκανονίστου τὴν ἀξίωσιν ἔχῃ, ἀρέσκει τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ μᾶλλον εἶνε ἀκανόνιστον· δὲν βλέπω δὲ εἰμὴ μίαν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου, ὅτι δηλ. ὅσῳ μεῖζον εἶνε τὸ ἀκανόνιστον, τόσῳ ζωηρότεραι ἐπέρχονται εἰς τὴν διάνοιαν αἱ μορφαί, αἵτινες ἐλήφθησαν ὡς τύπος, καὶ τόσῳ ζωηρότερον ἀναπολοῦνται αἱ παραστάσεις ἀγρίων καὶ μαγικῶν τοποθεσιῶν εὐαρέστων ἡμῖν.

Ἄλλην ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ὑπάρχει σχέσις μεταξὺ ἑκάστου ἀρχιτεκτονικοῦ ρυθμοῦ καὶ ταξεώς τινος φυσικῶν ὄντων παρέχουσι τὰ εἴδη

τοῦ κόσμου, ὃν ἕκαστος αὐτῶν φιλεῖ. Χαρακτὴρ ἴδιος τῶν δημοσίων ἑλληνικῶν οἰκοδομημάτων εἶνε ἡ μεταξὺ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἑτέρου κατὰ μῆκος ἡμίσεος συμμετρία, ἥτις εὑρίσκεται καὶ εἰς τὰ ζῷα· συμφώνως δὲ πρὸς τοῦτο ἔχουσι καὶ τὰ ἀετώματα καὶ τὰς ζωοφόρους πλήρεις γλυφῶν παριστωσῶν ἀνθρώπους καὶ ζῷα. Ὡσαύτως δὲ οἱ Αἰγυπτιακοὶ ναοὶ καὶ τὰ Ἀσσυριακὰ ἀνάκτορα παρουσιάζοντες ἐν τῷ συνόλῳ τὴν αὐτὴν συμμετρίαν, ἣν καὶ οἱ Ἑλληνικοί, ἔχουσι τοὺς τοίχους καὶ τὰς θύρας κεκαλυμμένας διὰ παρομοίου κόσμου. Ἐν τῷ Γοτθικῷ ὅμως ρυθμῷ, παρὰ τοὺς ἐν εἴδει δέσμης ἀνεγειρομένους καὶ οἷον δάσος ἀποτελοῦντας κίονας, εὑρίσκομεν καὶ κόσμον πλήρη φύλλων. Τὰ δὲ ἀρχαῖα φρούρια, ἵνα συμφωνῶσι πρὸς τὴν περιστοιχίζουσαν ἀνόργανον, καὶ ὅλως ἀκανόνιστον φύσιν, οὐδένα κόσμον παραλαμβάνουσιν οὔτε ἐκ τοῦ φυτικοῦ οὔτε ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου· οἱ τοῖχοι, γυμνοὶ ὡς οἱ βράχοι, φέρουσιν ἐπάλξεις αὐτομερεῖς, αἵτινες ἀνακαλοῦσιν εἰς τὴν μνήμην τοὺς ἀποτόμους βράχους κρημνώδους ἀκτῆς.

Ἀλλὰ μάλιστα ἴσως ἀξία σημειώσεως εἶνε ἡ ἁρμονία, ἡ παρατηρουμένη μεταξὺ ἑκάστου ἀρχιτεκτονικοῦ ρυθμοῦ καὶ τῶν περιστοιχιζόντων πραγμάτων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἕκαστος ἀνεπτύχθη. Πῶς δὲ ἄλλως νὰ ἐξηγήσῃ τις τὴν ἁρμονίαν ταύτην ἢ δεχόμενος ὅτι τὰ περιξ ἀντικείμενα ἐναπετύπωσαν μέρος τοῦ θεμελιώδους αὐτῶν χαρακτῆρος εἰς τὸν ἀσπαστὸν γενόμενον τρόπον τῆς οἰκοδομίας.

Τοῦτο δὲ δὲν εἶνε δύσκολον ν' ἀποδειχθῇ. Ἐν Αἰγύπτῳ, Ἀσσυρίᾳ, Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ ἡ συνένωσις τῶν ἀνθρώπων εἰς πόλεις προηγήθη τῆς κατασκευῆς τῶν συμμετρικῶν οἰκοδημάτων, παρετηρήσαμεν δὲ ἤδη ὅτι οἱ ἐν ταῖς πόλεσι ζῶντες βλέπουσι συνεχῶς περὶ ἑαυτοὺς συμμετρικὰ ἀντικείμενα. Τὸ δ' αἴσθημα τῆς σχέσεως ταύτης ὡς ἐξ ἐμφύτου· οἰκία ἐκτισμένη ἐν τοῖς ἀγροῖς μετὰ γεωμετρικῆς ἀκριβείας, ἔχουσα τὴν θύραν ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἴσον ἑκατέρωθεν ἀριθμὸν παραθύρων προσβάλλει τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν· διότι δὲν εὑρίσκεται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν ἐξοχήν, φαίνεται μετενεχθεῖσα ἐξ ὁδοῦ τινος τῆς πόλεως. Οὐδόλως ὡσαύτως ἀρέσκουσιν εἰς ἡμᾶς ἐπαύλεις ἔχουσαι λαμπρὸν κονίαμα, καὶ ἀποτετυπωμένα ψευδῆ παράθυρα χάριν τῆς πρὸς τὰ ἀληθῆ ἀναλογίας.

Ἐν δὲ τῷ ἑκασταχοῦ ἰθαγενεῖ ἀκανονίστῳ ρυθμῷ ἀνευρίσκομεν οὐ μόνον τὸ καθόλου ἀκανόνιστον, ἐξ ἀποτυπώσεως τῶν περιστοιχιζόντων ἀντικειμένων προερχόμενον, ἀλλὰ καὶ συγγένειάν τινα μεταξὺ ἑκάστου εἴδους τοῦ ἀκανονίστου καὶ τῶν ἰδίων τοπικῶν περιστάσεων. Τὰ ἀρχαῖα φρούρια ἐγειρόμενα συνήθως ἐν μέσῳ σωρείας βράχων συντετριμμένων μεταλαμβάνουσιν ὡς ἐξ ἀνακλάσεως τὸ αὐστηρὸν καὶ μὴ ὀργανικὸν τῶν μορφῶν αὐτῶν· ἐν δὲ τοῖς μοναστηρίοις καὶ τοῖς παρομοίοις οἰκοδομήμασιν, ἅτινα συνήθως εὑρίσκονται ἐν μέσῳ φύσεως σχετικῶς ἡμέρου, δὲν ἀνευρίσκομεν ἐκείνους τοὺς ὄγκους καὶ τὰς τραχείας γραμμάς, ἀντὶ δὲ τῆς εἰς τὰ φρούρια προσαρμοζούσης γυμνότητος ἀναφαίνεται ἡ δι' εἰκόνων λαμβανομένων ἐκ τῶν γειτονικῶν δασῶν διακόσμησις. Μεταξὺ Ἑλβετικῆς καλύβης καὶ Ἑλβετικῆς τοποθεσίας ὑπάρχει καταφανὴς ἡ σχέσις· ἡ οὕτως ὀξεῖα στέγη καὶ οὕτω δυσανάλογος πρὸς τὰς συνήθεις στέγας ὁμοιάζει πρὸς ὀξεῖαν κορυφὴν τῶν γειτονικῶν ὀρέων, καὶ τὰ πλατέως προβάλλοντα γεῖσα ἀποτελοῦσι κλίσιν ὁλισθηράν, ὡς οἱ κατώτεροι κλάδοι τῆς ἐλάτης. Προφανὴς ἐπίσης εἶνε ἡ τῶν ἐπιπέδων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στεγῶν τῶν Ἀνατολικῶν πόλεων καὶ τῶν κατὰ διαστήματα ἀνορθουμένων μιναρέδων συγγένεια πρὸς τὰς συνηθέστατα περιβαλλούσας τὰς πόλεις ταύτας πεδιάδας καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ σποράδην ὀρθουμένους φοίνικας. Καὶ πᾶς παρατηρῶν εἰκόνα ἀναφερομένην εἴς τινα τῶν χωρῶν τούτων ἐκπλήσσεται διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ὁριζοντίων γραμμῶν σύμφωνον πρὸς τὸν ἀπέραντον ἐκτεινόμενον πέριξ χῶρον.

Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ζητῇ τις τὴν ἁρμονίαν ταύτην πανταχοῦ· αἱ Πυραμίδες π.χ. φαίνονται ἀποτελοῦσαι ἐξαίρεσιν· αἱ ὁριζόντιαι γραμμαὶ τῶν ὑποβάθρων εὑρίσκονται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν πέριξ ἐπίπεδον ἔρημον, ἀλλὰ τὸ καθόλου περίγραμμα οὐδὲν ἔχει τὸ ἀνάλογον ἐν τοῖς πέριξ. Ἂν τις ὅμως λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ φυλαὶ μεταναστεύουσαι συμπαραλαμβάνουσι καὶ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ αὐτῶν συστήματα, διὸ καὶ εὐλόγως κατασκευάζουσιν ἐν ταῖς νέαις αὐτῶν κατοικίαις κτίρια ὅλως ἄσχετα πρὸς τὴν νέαν φύσιν, καὶ ὅτι δὲν εἶνε πάντοτε δυνατὸν νὰ διακριθῇ ὁ ἰθαγενὴς ρυθμὸς τοῦ ἐπήλυδος, δὲν θ' ἀπορήσῃ διὰ τὰς ἐξαιρέσεις ταύτας.

Ἡ γενικὴ διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐκφρασθεῖσα ἰδέα δύναται νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς παρερμηνείας· ἴσως τινὲς θὰ ὑπολάβωσιν ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀποτυποῦντες εἰς τὰ οἰκοδομήματα τοὺς οὐσιώδεις χαρακτῆρας τῶν πέριξ ἀντικειμένων ἔπραττον οὕτως **ἐκ προθέσεως**. Ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτω· δὲν πρέπει νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐν ἄλλοις χρόνοις ἔπραττον ἄλλως ἢ ὅπως σήμερον. Τὸ ἀληθέστερον εἶνε ὅτι ἐκλέγοντες τὰς μορφάς, ἃς ἐξέλεγον, ἐνεπνέοντο ἀσυνειδήτως ὑπὸ τῶν περιστοιχιζουσῶν μορφῶν. Ἡ τῶν ἐπιπέδων στεγῶν καὶ συμμετρικὴ ἀρχιτεκτονικὴ ἐγεννήθη ἐν τῇ Ἀνατολῇ παρὰ νομαδικοῖς λαοῖς διαβιοῦσιν ἐν μέσῳ τῶν ποιμνίων αὐτῶν καὶ ἐπὶ ἀπεράντων πεδιάδων, εἶνε δὲ εὔλογον ὅτι ἡ ἕξις τοῦ βλέπειν συνεχεῖς μορφὰς ὁριζοντίας καὶ συμμετρικὰς ὡδήγει τοὺς οἰκοδόμους εἰς τὴν σύλληψιν τῶν σχε-

δίων αὐτῶν. Ὡσαύτως δέ, ὡς καὶ ἀνωτέρω παρετηρήσαμεν, ἐν ἄλλαις χώραις ἡ μεταξὺ τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς χώρας, ἐν ᾗ οὗτος ἐγεννήθη, σχέσις ἔχει τὴν ἀρχὴν εἰς παρομοίας ἐπιδράσεις. Καὶ ἀληθῶς, ψυχολογικῶς ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος, ἄλλη ἐξήγησις δὲν δύναται νὰ εὑρεθῇ· ἐπειδὴ δηλ. πᾶσαι αἱ ἔννοιαι ἡμῶν ἀναγκαίως ἀποτελοῦνται ἐξ εἰκόνων καὶ μορίων εἰκόνων διὰ τῶν αἰσθήσεων λαμβανομένων, εἶνε δὲ ἀδύνατον εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ φανταστῇ σχέδιον, τοῦ ὁποίου τὰ στοιχεῖα δὲν εἶνε εἰλημμένα ἔξωθεν, καὶ ἐν γένει ἡ φαντασία αὐτοῦ ἀναπτύσσεται κατὰ τὴν πορείαν, ἣν χαράττουσιν αὐτῇ αἱ συνήθεις ἀντιτιλήψεις, ἕπεται σχεδὸν ἀναγκαίως ὅτι τὰ ἐπικρατέστατα γνωρίσματα τῶν συνήθων αὐτοῦ ἀντιλήψεων ἀποτυποῦνται καὶ ἐπὶ τῶν σχεδίων του.

Τ.

ΑΠΟ ΤΟΝ "ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΦΑΟΥΣΤ,,

ΤΟΥ ΓΚΑΙΤΕ

[*Δοκίμιον*].

ΤΡΙΤΗ ΠΡΑΞΙΣ

Ἔμπορος εἰς τὸ παλάτι τοῦ Μενελάου εἰς τὴν Σπάρτην παρουσιάζεται ἡ Ἑλένη καὶ χορὸς Τροιάδων, ψάλλοντας. Πανθαλίς, ἡ κορυφαία τοῦ χοροῦ.

ΕΛΕΝΗ

Ἡ θαυμαστὴ καὶ πολυντροπιασμένη Ἑλένη
ἀπ' τ' ἀκρογιάλι ἔρχομαι, ποὺ ἔχομε ἀράξῃ
σὰν μεθυσμένη ἀπ' τὸν τρανὸν χορὸν ἀκόμα
τῆς θάλασσας, ποὺ ἀπ' τοὺς φρυγίους τοὺς κάμπους πέρα,
σὲ νῶτα ὑψηλοθόλωτα, μὲ τὴν βοήθεια,
τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τὴ δύναμι τοῦ Εὔρου
στὸ πατρικό μᾶς ἔφερε τὸ ἀραξοβόλι.
Τώρα ἐκεῖ κάτω ὁ βασιλιᾶς, τὸ γυρισμό του
μὲ τοὺς ἀνδρείους του χαίρεται μαζὶ συντρόφους.
Μὰ ἐγώ, ψηλὸ παλάτι, σὲ καληνωρίζω
ποὺ ὁ Τυνδάρεως ὁ πατέρας μου, γυρνόντας
στοῦ λόφου τῆς Παλλάδος σ' ἔχτισε τὰ πλάγια.
Χαίρετε τῶν θυρῶν καὶ σεῖς χάλκινα φύλλα,
σὰν τότε, ποὺ ἀπ' τὸ καλόδεχον τὸ ὀρθάνοιγμά σας
εἶδα νὰ ἔλθῃ ἔμπορός μου νὰ μὲ συνοπάρῃ
ἀπ' ὅλες διαλεχτή, νυμφίος μου ὁ Μενέλαος.
Ἀνοίξατέ μου πάλιν κ' ἔχω νὰ ἐκτελέσω
πιστά, ὅπως πρέπει, διαταγὴν τοῦ βασιλέως.
Κάμετε τόπον· κι ὅλα πίσω μου ἂς 'πομείνουν
ποὺ εἶταν γραφτό μου ὡς τώρα νὰ μὲ κατατρέχουν,
γιατὶ ἀπὸ τότε, ποὺ ἄγνωστη ἀπ' ἐδῶθε ἐπῆγα
πρὸς ἅγιον χρέος στὸν ναὸν τῆς Κυθερείας
κ' ἕνας κλέφτης, ὁ Φρύγιος, μ' ἄραξε ἐκεῖ πέρα
μ' ἀκολούθησαν πολλά, ποὺ ἀσόφαστα οἱ ἀνθρῶποι
νὰ λέν ἀρέσουν, μὰ ὄχι καὶ νἀκούν καὶ κεῖνος
ποὺ γένηκε τὸ πάθημά του παραμυθί.

ΧΟΡΟΣ

Ἔνδοξη μὴν καταφρονῇς
τὴν τίμιαν τοῦ καλλίστου κτῆσιν,
γιατὶ τὸ μέγιστον καλὸν μόνη ἐσὺ τοῦχες
τῆς ἐμορφιᾶς τὴ δόξα, πρῶτο ἀπ' ὅλα.
Τὸν ἥρωα ἡ φήμη ἀντιλαλεῖ
κι ἀγέρωχος προβαίνει,
ἀλλὰ κ' ἡ γνώμη ἡ πιὸ πεισματική
λιγάει ἐμπρὸς στὴν παντοδύναμη ἐμορφιά.

ΕΛΕΝΗ

Φτάνει! καὶ τώρα μ' ἔστειλε πρὶν νἄλθῃ ἐκεῖνος,
μὰ ποιὸ σκοπὸ μπορεῖ νὰ τρέφῃ δὲν μαντεύω·
ἔρχομαι ὡς γυναῖκα του; βασίλισσά του;
ἢ τῆς πικρῆς του ὀδύνης ἔρχομαι ὡς θῦμα
καὶ τῆς μακρᾶς κακοτυχίας τῶν Ἑλλήνων;
μὲ πήρανε· μὰ αἰχμάλωτος δὲν ξέρω ἂν εἶμαι,
γιατὶ ἄκριτα οἱ ἀθάνατοι μοῦ ἔχουν μοιράνῃ
φήμην καὶ τέτοια τύχη, ὑποπτοὺς συντρόφους
τῆς ἐμορφιᾶς, ποὺ στὸ κατώφλι αὐτὸ καὶ τώρα
μὲ μιὰ φοβέρα σκοτεινὴ μοῦ παραστέκουν
γιατὶ καὶ στὸ βαθὺ τὸ πλοῖο γυρνοῦσε ὁ ἀέρας
ἀρὰ καὶ κάπου νὰ μὲ ἰδῇ καὶ νὰ μοῦ κρίνῃ
κ' ἐμπιός μου ὡς νὰ ἐμελέτα συμφορὰ ἐκαθότουν.
Μὰ ὅταν στοῦ Εὐρώτα τὸ βαθὺ καραβοστάσι
πλέοντας τὴν γῆν τὰ πλοῖα μόλις προσκυνοῦσαν
μὲ τὶς πλῶρες, λεγει, σὰν ἀπὸ θεὸ ἐμπνευσμένος:
Ἐδῶ κατὰ τὴν τάξιν θὰ ἔβγῃ ὁ στρατός μου
στὸ μάκρος τοῦ γιαλοῦ νὰ τὸν πιθωρήσω·
μὰ ἐσὺ προχώρει ὅλο ἐμπρός, κρατόντας πάντα
τὶς καροφόρες ὄχθες τοῦ ἁγίου τοῦ Εὐρώτα
τὸ ἅρμα ὁδηγόντας στὴν χλωρὴ τῶν κάμπων στρώση
ὡς ποῦ νὰ φτάσῃς στὴν ὡραία κοιλάδα ἐπάνω
ποὺ ἡ Λακεδαίμων — μιὰ φορὰ μεγάλο κάμπος —
πλάϊ σὲ ὑπερύψηλα βουνὰ εἶναι κτισμένη.
Κ' ἔμπα στὰ ψηλοπυργωμένα μου παλάτια
τὶς δοῦλες, πάφησα, νὰ μοῦ ἐπιθεωρήσῃς
καὶ τὴν γρηᾶ μαζὶ καὶ γνωστικιὰ οἰκονόμον·
κι αὐτὴ τὸν πλούσιο θησαυρὸ θὲ νὰ σοῦ δείξῃ
ποὺ ἄφησε ὁ πατέρας, κι ὅπου καὶ ὁ ἴδιος
σὲ εἰρήνη καὶ σὲ πόλεμο τὸν ἔχω αὐξήσῃ·
κι ὅλα σὲ τάξι θὲ νὰ βρῇς, γιατὶ αὐτὸ εἶναι
τοῦ βασιλέως προνόμιον, γυρνόντας πίσω,
ὅλα μέσα στὸ σπίτι του σωστὰ νὰ εὑρίσκῃ
στὴ θέση του κἀθένα ὅπως τὰ εἶχε ἀφήσῃ
κι ὁ δοῦλος τίποτε νὰ μὴν μπορῇ νἀλλάξῃ.

ΧΟΡΟΣ

Εὔφραινε τώρα καρδιὰ καὶ μάτια
στὸν πλούσιο θησαυρὸ ποὺ αὐξαίνει πάντα!
γιατὶ ἡ λαμπρὴ ἀλυσίδα κ' ἡ κορώνα
στέκουν μὲ περηφάνεια καὶ λογιοῦνται κἄτι·
ἔμπα σὺ τώρα καὶ προκαλεσέ τις,
θὰ ἑτοιμασθοῦν εὐθύς.
μ' ἀρέσει νὰ θωρῶ τὴν ἐμορφιὰ σὲ ἀγῶνα
μὲ τὸν χρυσόν, μαργαριτάρια καὶ πετράδια.

ΕΛΕΝΗ

Τέτοια κατόπι ὁ βασιλιᾶς ὡς κύριος λέγει:
ἀφοῦ τὰ πάντα ἕνα πρὸς ἕνα ἐξετάσῃς,
ὅσους νομίζεις χρήσιμους τρίποδας πάρε
κι ὅσ' ἄλλα προχέτρα ἀπαιτεῖ ἀγγεῖα ὁ θύτης
λεκάνες καὶ ποτήρια καὶ τὸν ἵσιο δίσκο·
τὸ καθαρώτατο νερὸ ἀπ' ἅγια βρύσῃ
νἄναι σὲ στάμνες ὑψηλὲς· καὶ ξερὰ ξύλα
ποὺ ἀμέσως πέρνουνε φωτιὰ νὰ ἑτοιμάσῃς·
γιὰ τἄλλα, στὶς φροντίδες σου ὅλα τἀρίνω.
τέτοια εἶπε, ἐνῷ μὲ βιάζε νἀναχωρήσω
χωρὶς κανένα ζωντανὸ νὰ μοῦ δηλώσῃ
ποὺ πρὸς τιμὴν τῶν Ὀλυμπίων νὰ σφάξῃ θέλει·
ὕποπτον εἶναι αὐτό· πλὴν ὅμως δὲν φοβοῦμαι
καὶ στοὺς τρανοὺς θεοὺς μπιστεύομαι τὰ πάντα
ποὺ ὅ,τι στὰ κρύφια θέλουν τῆς βουλῆς των κάνουν·
θέλει καλὸ τὸ κρίνουν, ἢ κακὸ τὸ κρίνουν
οἱ ἄνθρωποι ὡς θνητοὶ θὲ νὰ τὸ ὑποφέρουν.
Πολλὲς φορὲς ἐστήκωσεν ὡς τώρα ὁ θύτης
κοπίδι στὸ λαιμὸ τοῦ χαμοστρώτου ζώου
καὶ τἄφησεν ἀτέλειωτο, γιατὶ ἐμποδίσθη
εἴτ' ἀπὸ γείτονος ἐχθροῦ, ἢ ἀπὸ θεοῦ χέρι.

ΧΟΡΟΣ

Ὅ,τι μέλλει νὰ γίνῃ δὲν μαντεύεις
βασίλισσα, προχώρει ἐμπρός
μὲ καλὸ θάρρος.
Καλὸ ἢ κακὸ τὸν ἄνθρωπο
ἀνίδεον τονε φτάνει
κι ἀπίστευτο, κι ἂν τὄξερε ἀπὸ πρίν.
Δὲν κάηκε ἡ Τροία, δὲν εἴδαμε
τὸν θάνατο τὸν ἄτιμο στὰ μάτια;
καὶ τώρα ἀκολουθές σου ἐδῶ
χαρούμενες σὲ ὑπερετοῦμε
καὶ βλέπομε τὸ ξέλαμπρο φῶς τοῦ οὐρανοῦ
καὶ τῶραιότερο τῆς γῆς στολίδι
ἐσένα ἐμεῖς οἱ εὐτυχισμένες.

ΕΛΕΝΗ

Ἂς εἶναι· κι ὅ τι νὰ γενῇ, ἐγὼ ὅμως πρέπει
νἀνέβω δίχως ἀργοπόρια στὸ παλάτι
ποὺ τόσο, σὰν χαμένο, πάντα λαχταροῦσα
κ' ἐμπρός μου πάλι στέκεται, τὸ πῶς δὲν ξέρω
τὰ πόδια δέν με φέρνουν ἐλαφρὰ στὶς σκάλες
τὶς ὑψηλές, ὅπως παιδὶ τὶς ὁρασκελοῦσα.

ΧΟΡΟΣ

Σκορπίσετε ἀδερφές μου, ἐσεῖς
θλιβερὲς σκλάβες,
τὶς λύπες σας στοὺς τέσσερεις ἀνέμους,
τῆς δέσποινας χαρῆτε τὴ χαρά,
χαρῆτε τῆς Ἑλένης τὴ χαρά,
ὁποῦ στὴν πατρικὴν ἑστία
μ' ἀργὸν ἀλήθεια καὶ διστακτικὸ
μὰ καὶ μὲ πόδι τόσο σταθερὸ
χαρούμενη προβαίνει.
Ὑμνήσετε τοὺς ἅγιους τοὺς θεοὺς
ποὺ πίσω ξαναφέρνουν
τὴν εὐτυχία τὴν πρώτη.
Ὑψώνεται ὁ ἀδέσμευτος
σὰν μὲ φτεροῦγες
πάνω ἀπ' τὰ ἐνάντια· τοῦ κάκου
γεμᾶτος πόθους ὁ δέσμιος
ἀπ' τῆς εἰρκτῆς τὰ κάγκελα
τὰ γέρια ἁπλώνοντας λυώνει.
Ὅμως θεὸς τὴν ἄρπαξε
τὴν ξωρισμένη
κι ἀπ τοῦ Ἰλίου τὰ ἐρείπια
τὴν φέρνει πίσω ἐδῶ
στὸ ἀρχαῖο καὶ νεοστόλιστο
πατρικὸ σπίτι,
τὶς ἀναρίθμητες
χαρὲς καὶ λύπες
τῆς πρώτης νιότης της
νὰ τῆς ξαναθυμίζῃ.

Ι. Ν. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Τῶν δικονομιῶν, τῶν στάσεων, τῶν πολέμων ἡ ἀρχή, ἔλεγεν ὁ Κοραῆς, δὲν ἀποξηραίνεται, ἐὰν μὴ ἡμερωθῶσι τὰ τῶν ἀνθρώπων πάθη. Αὐτοὶ οἱ νόμοι ἐπί τινα μὲν χρόνον ἀναστέλλουσι τὰ πάθη, δὲν ἰσχύουσιν ὅμως νὰ ἡμερώσωσι τέλεον αὐτά, ἂν μὴ προσλάβωσι συνεργὸν τὴν τε χρηστὴν τῶν νέων ἀγωγὴν καὶ ἀπαξαπάντων τῶν πολιτῶν τὴν ἐκπαίδευσιν, οἷα προσήκει εἰς τὴν τάξιν καὶ τὸ ἐπιτήδευμα ἑκάστου.

ΠΟΙΚΙΛΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Η ΜΥΤΗ

Ὑπάρχουσι μεταξὺ τῶν χαρακτήρων τοῦ προσώπου τινὲς εὐκίνητοι καὶ ἀείποτε μεταβαλλόμενοι ἀναλόγως τῆς ἐκφράσεως τῆς στιγμῆς, ἐνῷ ἄλλοι μένουσιν ἀμετάβλητοι, οἱαιδήποτε καὶ ἂν εἶνε αἱ ψυχικαὶ ἐντυπώσεις. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων εἶνε καὶ ἡ μύτη.

Τὰ χείλη ἐκδηλοῦσι τὴν φαιδρότητα διὰ τοῦ μειδιάματος, τὴν χλεύην δι' εἰδικῆς τινος ἐντάσεως, τὴν περιφρόνησιν διά τινος συσπασμοῦ. Ἀλλ' ἡ μύτη μένει πάντοτε ἀκίνητος εἰς τὴν θέσιν της, θεατὴς ἄφωνος καὶ ἀπαθής· μένει ἐν τῷ μέσῳ τῆς μᾶλλον δραματικῆς σκηνῆς, χωρὶς νὰ ἐκφράζῃ τὴν ἐλαχίστην συγκίνησιν. Δρᾶσιν ἐνεργὸν οὐδέποτε ἔχει· οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ περίστασις, τραγικὴ ἢ κωμική, οὐδὲ τὴν στάσιν οὐδὲ τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς μεταβάλλει· στέκει εἰς τὴν διατεταγμένην στάσιν, ἀπαθὴς ἐν τῇ ἀδιαφορίᾳ της.

Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἄρά γε πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ μύτη εἶνε χαρακτηριστικὸν ἀσήμαντον, ἐξ οὗ δὲν δύναταί της νὰ ὁδηγηθῇ ὅπως κρίνῃ τὸν ἄνθρωπον ἐκ πρώτης ὄψεως; Παντάπασιν. Ἀκριβῶς διότι δὲν συμμετέχει πασῶν τῶν παροδικῶν συγκινήσεων πρέπει ν' ἀποδίδωμεν περισσοτέραν σημασίαν εἰς τὰς πληροφορίας ἃς παρέχει.

Ἡ μύτη δεικνύει τὴν φυσικὴν κλίσιν τοῦ πνεύματος, τὸ σθένος τοῦ ὀργανισμοῦ, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν. Δι' αὐτῆς δυνανται αἱ γυναῖκες ν' ἀνακαλύπτωσι τὸ σθένος ἢ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ χαρακτῆρος τῶν μελλόντων αὐτῶν συζύγων, τὴν εὐγένειαν ἢ τὴν χαμέρπειαν, τὴν ὑπερβολικὴν τρυφηλότητα, ἢ τὴν καθυποβολὴν τῶν παθῶν εἰς θέλησιν ἰσχυροτέραν αὐτῶν.

Κατὰ τὴν ἡλικίαν τῶν δεκατεσσάρων ἐτῶν ἡ μύτη λαμβάνει τὸ σχῆμα, τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ διατηρήσῃ κατόπιν ἀμεταβλήτως. Δὲν εἶνε, ἀληθῶς εἰπεῖν, ἢ τὸ ἀκροτελεύτιον μέρος τοῦ μετώπου, ἡ ἐπέκτασις αὐτοῦ, παρουσιάζει δέ, ὅπως καὶ τὸ μέτωπον, τὴν εἰκόνα οἱονεὶ τοῦ πνεύματος, τὸ πρόγραμμα τοῦ χαρακτῆρος. Παρετηρήθη ἄλλως τε ὅτι ἡ μύτη καὶ τὸ μέτωπον σχεδὸν διαρκῶς διατελοῦσιν εἰς πλήρη συμφωνίαν, ὅ,τι δὲ ἀγγέλλει τὸ ἓν ἐπικυροῖ τὸ ἕτερον· σπανιώτατα συμβαίνει ἄσχημος μύτη νὰ συνυπάρχῃ μεθ' ὡραίου καὶ πλήρους νοημοσύνης μετώπου. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἴπωμεν γενικῶς: οἷα ἡ μύτη, τοιοῦτο καὶ τὸ μέτωπον καὶ τοιοῦτο καὶ τὸ πνεῦμα. Γνωστὸν ὅτι κατὰ τὴν ἔφηβον ἡλικίαν τὸ στῆθος ἀναπτύσσεται, ἡ ρωνὴ μεταβάλλεται καὶ ἕκαστον φῦλον προσλαμβάνει τὸν χαρακτηριστικόν του τύπον. Μέχρι τῆς ἡλικίας ἐκείνης δὲν δυνάμεθα νὰ προί-

δωμεν ὁποῖον ἔσται τὸ σχῆμα τῆς μύτης τῶν τέκνων μας οὔτε ὁ ὄγκος αὐτῆς· ἡ μύτη βαίνει ἐξ ἴσου μὲ τὰς κλίσεις, αἵτινες τότε ἀρχίζουν μόλις νὰ διαφαίνωνται, μὲ τὰ πάθη καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν.

Εἰς τὰς ἑλληνικὰς καὶ τὰς ρωμαϊκὰς φυσιογνωμίας ἀνευρίσκομεν μεγάλας μύτας γρυπάς, ἀποτελούσας τὸ τρίτον περίπου τοῦ προσώπου κατὰ τὸ ὕψος καὶ τὸ τέταρτον αὐτοῦ ἐν συνόλῳ. Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους σπανίως ἀνευρίσκεται ἡ κάθετος ἐκείνη μύτη, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες καλλιτέχναι συνείθιζον ν' ἀπεικονίζωσιν εἰς τάγάλματά των. Οἱ Πέρσαι ἀπέδιδον μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν γρυπὴν μύτην, ἐδίσταζον δὲ ν' ἀναγορεύσωσιν ὡς βασιλέα αὐτῶν ἄνθρωπον ἐστερημένον τοῦ προσόντος τούτου. Πάντες γινώσκομεν ὅτι ὑπάρχουσιν οἰκογένειαι καὶ γένη προσέτι πεπροικισμένα διὰ μύτης, ἀποτελούσης εὐδιάκριτον καὶ κληρονομικὸν χαρακτηριστικόν. Οἱ ἔχοντες μεγάλην γρυπὴν μύτην σπανίως ἐπιδίδονται εἰς σωματικὰς ἐργασίας· εἶνε ἄνθρωποι ἐπιχειρηματικοὶ καὶ φιλόδοξοι εἰς ἄκρον.

Μεγάλη μύτη, σκεπαζομένη ἀπὸ εὐρὺ καὶ ἔξοχον μέτωπον, ἐξ οὗ διαχωρίζεται ὑπὸ ἀβαθοῦς κοιλώματος, δηλοῖ πλεονεξίαν καὶ θέλησιν σταθερὰν πρὸς κατανίκησιν πάντων τῶν ἐμποδίων, τὴν καρτερίαν ἐν τῷ κατ' αὐτῶν ἀγῶνι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔλλειψιν προνοίας πρὸς ἀποσόβησίν των. Ἐὰν οἱ ὀφθαλμοὶ εὑρίσκωνται εἰς τὸ αὐτὸ μετὰ τῆς μύτης ἐπίπεδον, εἶνε σημεῖον πνεύματος ἀσθενοῦς, θελήσεως ἀναποφασίστου, ἐλλείψεως φρονήσεως.

Ἡ ἄνευ μεσολαβοῦντος κοιλώματος συνεχομένη μετὰ τοῦ μετώπου μύτη ἐμφαίνει ἰδιοτροπίαν παιδαριώδη, ὑπερβολικὴν ματαιοδοξίαν, πολλάκις δὲ μαρτυρεῖ καὶ ἐλαττώματα καὶ εὐτέλειαν αἰσθημάτων. Ἡ γρυπὴ μύτη δηλοῖ, ὡς εἴπομεν, ἀλαζονείαν καὶ φιλοδοξίαν· τοιαύτην μύτην ἔχουσι συνήθως οἱ μελαγχολικοὶ καὶ χολερικοί. Οἱ ἔχοντες μύτην μεγάλην γενικῶς ἔχουσι καὶ πυκνὸν γένειον, ὀφθαλμοὺς δὲ μέλανας ἢ καστανοὺς καὶ κόμην μέλαιναν καὶ τραχεῖαν. Ὁ Κῦρος, ὁ Λουδοβίκος ΙΑ', ὁ Ραβελαί, ὁ Κυβιέρος καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων τοῦ αἰῶνος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' εἶχον μύτην μεγάλην.

Μικρὰ μύτη ὀξεῖα εἶνε σημεῖον ζωηρᾶς εὐαισθησίας καὶ φαντασίας, ἐνίοτε δὲ καὶ λεπτότητος καὶ τέχνης καὶ πανουργίας· τοιαύτη εἶνε ἡ μύτη τῶν νευρικῶν καὶ νευροπαθῶν.

Ἡ στενὴ μύτη καὶ μᾶλλον πεπιεσμένη μὲ ὀγκώδη πτερύγια ἀπαντᾷ συνήθως παρὰ τοῖς λυμφατικοῖς· σχεδὸν δὲ πάντοτε τὸ τοιοῦτο σχῆμα τῆς μύτης συνοδεύεται ἀπὸ ὀφθαλμοὺς κυανοῦς, χείλη σαρκώδη καὶ κόμην ξανθήν. Μὴ περιμένετε δραστηριότητα ἐκ τοιούτων ἀνθρώπων· εἶνε ἀσταθεῖς καὶ ἄκριτοι· δύνανται ὅμως νὰ εἶνε πεπροικισμένοι ἐνίοτε διὰ μνήμης καὶ φαντασίας. Δύναται νὰ εὑρεθῇ μύτη κεκλιμένη πρὸ τὰ δεξιά· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο οὐδόλως εἶνε ἐνδεικτικὸν τοῦ χαρακτῆρος.

Τὰ σφοδρὰ πάθη καὶ αἱ μακραὶ νόσοι ἰσχναίνουσι τὸ πρόσωπον καὶ ἡ μύτη τότε καθίσταται μᾶλλον ἐξέχουσα.

Ἡ μύτη, τῆς ὁποίας τὸ διάφραγμα ἐξέχει καταφανῶς προεκτεινόμενον πρὸς τὸ στόμα, δηλοῖ φοβερὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τρυφηλότητα ἔκτακτον.

Ἡ μύτη, ἧς ἡ ρίζα εἶνε βαθέως βεβυθισμένη ἡ δὲ χονδρὰ ἄκρα ἀνεστραμμένη, εἶνε σημεῖον μικρᾶς ὀξυδερκείας, μεγαλείου ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρογνωμοσύνης καὶ μεγάλης ζηλοτυπίας.

Πολλαὶ γυναῖκες ἔχουσι τὰ πτερύγια τῆς μύτης εἰς ἄκρον εὐκίνητα· τὸ τοιοῦτον εἶνε ἀσφαλὲς γνώρισμα φιληδονίας καὶ σφοδρότητος παθῶν.

Οἱ θυμώδεις ἔχουσι τὴν μύτην βραχεῖαν, ἀποτόμως στρογγυλὴν ἢ καὶ ὀλίγον τι ἀνεστραμμένην, ὀφρῦς δὲ πυκνοὺς καὶ ἀτάκτους. Ἡ πρὸς τἄνω ἐστραμμένη μύτη, ὅταν δὲν ἀποτελῇ παραφωνίαν πρὸς τὸ στόμα καὶ τοὺς ὀφθαλμούς, εἶνε δεῖγμα, σπανίως διαψευδόμενον, χαρακτῆρος περιπαθοῦς. Ὁ Σωκράτης, ὡς λέγετε, τοιαύτην εἶχε μύτην.

Ἡ ἀνεστραμμένη μύτη, ὅταν συνοδεύεται ἀπὸ ὀφρῦς καὶ ὀφθαλμοὺς προεξέχοντας, δηλοῖ ἄνθρωπον πάντοτε κακὸν καὶ φιλέκδικον.

Τέλος ἡ στενὴ καὶ πεπιεσμένη μύτη ἐκφαίνει σοβαρὰς ἀσθενείας, ὁσάκις δὲν προέρχεται ἐκ δυστυχήματος τυχαίου. Οἱ Ὀττεντότοι θεωροῦν ὡραίαν τὴν γυναῖκα μόνον ὅταν κέκτηται τοιαύτην μύτην, μάλιστα δὲ ποιοῦνται χρῆσιν καὶ τεχνητῶν μέσων διὰ νὰ προσδώσωσιν εἰς τὴν μύτην τό, κατ' αὐτούς, ὡραῖον σχῆμα.

— Χ —

ΔΗΜΩΔΕΙΣ ΠΑΙΔΙΑΙ

[Ἐξ *ἀνεκδότου συλλογῆς*].

Ἀσκωλιασμὸς (τὸ κουτσαλωνάκι).

Οἱ παίζοντες διαιροῦνται εἰς δύο ἴσας μερίδας, ὧν ἡ μὲν τίθεται ἐντὸς κύκλου, τὸν ὁποῖον προχαράσσουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἡ δὲ ἑτέρα ἐκτὸς αὐτοῦ.

Εἷς ἐκ τῶν ἐκτὸς τοῦ κύκλου εὑρισκομένων στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ποδὸς εἰσέρχεται εἰς τὸν κύκλον καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐγγίσῃ τινὰ τῶν ἐν αὐτῷ διὰ τῆς χειρὸς ἢ τοῦ αἰωρουμένου ποδός.

Οἱ ἐντὸς τοῦ κύκλου διωκόμενοι φεύγουσι προσπαθοῦντες συγχρόνως, ὅπως ἐξαναγκάσωσι τὸν διώκοντα νὰ πατήσῃ καὶ τὸν ἕτερον πόδα, ὅπερ ἐὰν κατορθώσωσι, θέτουσιν ἐκτὸς παιδιᾶς αὐτόν· ἀλλὰ καὶ οὗτος πράττει τὸ αὐτὸ εἰς ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἤθελεν ἐγγίσῃ.

Τὸν ἀσκωλιάζοντα τιθέμενον ἐκτὸς παιδιᾶς ἀντικαθιστᾷ ἕτερός τις ἐκ τῆς μερίδος του.

Τὸ παιγνίδιον ἐξακολουθεῖ, μέχρις οὗ τεθῶσιν ἐκτὸς παιδιᾶς πάντες τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας μερίδος, ὅτε καὶ ἐναλλάσσουσι τὰς ἑαυτῶν θέσεις ἐπαναλαμβανομένης τῆς παιδιᾶς.

Ὁ τε διώκων καὶ οἱ φεύγοντες ὀφείλουσι παίζοντες νὰ μὴ ἐξέρχωνται τοῦ κύκλου ἐπὶ ποινῇ νὰ τίθενται ἐκτὸς παιδιᾶς.

Ἵνα καταστῇ ἡ παιδιὰ ζωηροτέρα καὶ ἀνταλλάσσωσι ταχύτερον οἱ παίζοντες τὰς ἑαυτῶν θέσεις, δύνανται ἀντὶ ἑνὸς νὰ ἀσκωλιάζωσι δύο συγχρόνως· ἀλλὰ τότε ὁ κύκλος πρέπει νὰ εἶναι εὐρύτερος, ἵνα κινῶνται ἐν αὐτῷ ἐλευθέρως οἱ παίζοντες.

Ὁ γυμναστὴς πρέπει νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ νὰ στηρίζωνται οἱ ἀσκωλιάζοντες ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πάντοτε ποδός, ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ, ποτὲ δὲ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ, ἵνα ἀμφότεροι ὁμοιομόρφως ἀσκῶνται.

Ἡ ἀνωτέρω παιδιὰ ἔχει ὁμοιότητά τινα μὲ τὸν «*ἀσκωλιασμὸν*» τῶν ἀρχαίων, ὃν ὡς ἑξῆς περιγράφει ὁ Πολυδεύκης:

«Ὁ δ' *ἀσκωλιασμὸς* τοῦ ἑτέρου ποδὸς αἰωρουμένου κατὰ μόνου τοῦ ἑτέρου πηδᾷν ἐποίει, ὅπερ ἀσκωλιάζειν ὠνόμαζον· ἤτοι εἰς μῆκος ἡμιλλῶντο, ἢ ὁ μὲν ἐδίωκεν οὕτως, οἱ δὲ ὑπέφευγον ἐπ' ἀμφοῖν θέοντες, ἕως τινὸς τῷ φερομένῳ ποδὶ ὁ διώκων δυνηθῇ τυχεῖν· ἢ καὶ πάντες ἐπήδων, ἀριθμοῦντες τὰ πηδήματα· προσέκειτο γὰρ τῷ πλήθει τὸ νικᾶν· *ἀσκωλιάζειν* δ' ἐκαλεῖτο καὶ τὸ ἐπιπηδᾶν ἀσκῷ κενῷ καὶ ὑπόπλεῳ πνεύματος ἀλλιλιμμένῳ ἵν' ὥσπερ ὀλισθαίνοιεν περὶ τὴν ἀλοιφήν». (Πολυδ. 9, 121).

Κ. Σφαγγος

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Εἰς ἕνα ἀμερικανὸν δικαστὴν δύο γυναῖκες ἔφεραν βρέφος ἐξάμηνον, τοῦ ὁποίου διεφιλονίκουν τὴν κατοχήν. Ὁ δικαστὴς ἐνθυμούμενος τὸ μέγα παράδειγμα τοῦ Σολομῶντος, ἔλαβε μεγάλην μάχαιραν καὶ προσεποιήθη ὅτι θὰ ἔκοπτεν εἰς δύο τὸ παιδίον.

Ἀλλ' αἱ γυναῖκες, ἐφυέστεραι, ἀνέκραξαν:

—Ὄχι δά· ὄχι δά· κρατῆστέ το ὅλο!

Καὶ ἔφυγαν ἀμφότεραι ἀφίνουσαι τὸν δικαστὴν μὲ τὸ παιδίον εἰς τὰς χεῖρας.

Τότε καὶ αὐτὸς ἠναγκάσθη νὰ τὸ υἱοθετήσῃ.

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Ἡ ὑπερβολικὴ ἐργασία εἶνε ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ὑγείαν;

—Ἡ ὑπερβολικὴ ἐργασία κατατρίβει τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμὸν πρίν οὗτος λάβῃ τὸν καιρὸν νὰ ἐπανορθωθῇ. Ἐκ τούτου προέρχεται ἡ κόπωσις καὶ βαθμηδὸν ἡ γενικὴ ἐξάντλησις. Δὲν πρέπει κανεὶς νὰ λησμονῇ ὅτι ὁ πρῶτος καὶ κύριος νόμος τῆς ἐργασίας εἶνε νὰ δαπανᾷ ὅσον ἔχει, καὶ ποτὲ νὰ μὴ ἐργάζεται ὑπὲρ τὰς δυνάμεις του.

Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΒΙΚΤΩΡΙΑ

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΕΚ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ

Δεῖγμα τοῦ μεγάλου σεβασμοῦ τῆς Βικτωρίας πρὸς τὰ ὑψηλὰ πρόσωπα τοῦ Κράτους της καὶ τοῦ ἰδιαιτέρως εὐφυοῦς τρόπου δι' οὗ ἐξεθήλου αὐτὸν εἶνε τὸ ἑξῆς ἀνέκδοτον:

Τὴν πρωΐαν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐπρόκειτο νὰ στεφθῇ Βασίλισσα, ἐνῷ εἰσέτι εὑρίσκετο εἰς τὴν κλίνην, μανθάνει ὅτι ὁ ἀνώτατος Ἀρχηγὸς τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας, ὁ λόρδος Κόνιγκαμ καὶ οἱ γηραιοὶ θεῖοί της Δοῦκες τοῦ Σοῦσεξ καὶ τοῦ Κούμβερλανδ ἀνέμενον νὰ ἐγερθῇ.

Αὕτη ἀμέσως, μὴ θέλουσα νὰ τὴν ἀναμένουν ἐπὶ πολὺ τόσον σεβαστὰ πρόσωπα, πηδᾷ ὅπως ἦτο ἐκ τῆς κλίνης της, φορεῖ μίαν βλοῦζαν ἐπὶ τοῦ νυκτικοῦ της καὶ γυμνόπους, ὅπως ἦτο, παρουσιάζεται πρὸ αὐτῶν.

— Μεγαλειοτάτη, ἤλθαμεν νὰ κανονίσωμεν εὐσεβάστως μετὰ τῆς Γ. Μ. τὰ τῆς στέψεώς Της, τῆς λέγει, διὰ πρώτην φορὰν ὀνομάζων αὐτὴν Μεγαλειοτάτην, ὁ λόρδος Κόνιγκαμ, καὶ ἀσπάζεται τὴν δεξιὰν της κλίνων τὸ γόνυ.

Τὸ αὐτὸ ζητοῦν νὰ πράξουν καὶ οἱ θεῖοί της, ἀλλ' αὕτη τοὺς ἐναγκαλίζεται τρυφερῶς καὶ ψιθυρίζει:

— Καὶ ἂν ἔγεινα Βασίλισσα, δὲν ἔπαυσα νὰ εἶμαι ἀνεψιά σας.

*

Ἡ Βικτωρία προσεπάθει νὰ καταπνίξῃ ἀπὸ τῆς τρυφερωτάτης ἡλικίας πᾶν αἴσθημα ὑπερηφανείας καὶ ἐπάρσεως τῶν τέκνων της.

Κάποτε ὁλόκληρος ἡ Βασιλικὴ οἰκογένεια ἐπεσκέφθη πολεμικὸν πλοῖον. Εἷς ναύτης ἐπῆρεν εἰς τὰς ἀγκάλας του μίαν μικρὰν πριγκίπισσαν, τὴν ἀνεβίβασεν εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἐναποθέσας αὐτὴν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, τῆς εἶπε τρυφερῶς:

— Αὐτοῦ, μικρά μου κυρία.

Ἡ μικροῦλα ὠργίσθη διὰ τὸν τίτλον ποῦ τῆς ἐδόθη, καὶ εἶπε θυμωμένη εἰς τὸν ναύτην:

— Δὲν εἶμαι κυρία, εἶμαι πριγκίπισσα!

— Θὰ ἔκαμνες καλήτερα — εἶπε τότε ἡ Βασίλισσα μετὰ τρυφερᾶς μομφῆς — νὰ εἰπῇς εἰς τὸν ἀγαθὸν ναύτην, ὅτι δὲν εἶσαι ἀκόμη κυρία, ἂν καὶ ἐλπίζῃς μίαν ἡμέραν νὰ γίνῃς.

❖

Ἡ εἰλικρίνειά της κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ διηγηθῇ κανεὶς ἐνώπιόν της τὴν παραμικρὰν ἀνακρίβειαν, χωρὶς αὐτὴ νὰ τὴν διορθώσῃ ἀμέσως, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ ἀκρίβεια θ' ἀπέβαινεν ἐναντίον της.

Μίαν ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ δούκισσα Μήτηρ της ἠρώτησε τὴν Γερμανίδα παιδαγωγόν της ἂν ἡ Βικτωρία ἦτο φρόνιμος, ἡ Γερμανὶς ἀπήντησεν, ὅτι ἡ πριγκίπισσα μόνον μίαν ἀταξίαν ἔκαμεν.

— Δύο ἀταξίας, ὑπέλαβεν ἡ Βικτωρία, καὶ ὑπέμνησεν εἰς τὴν παιδαγωγὸν τὴν δευτέραν, τὴν ὁποίαν ἐκείνη εἶχε λησμονήσει.

❖

Κατὰ τὸ στάδιον τῶν μαθητικῶν σπουδῶν της ἡ Βικτωρία ἦτο πολὺ νευρική. Μίαν ἡμέραν ἐθύμωσε τρομερὰ μὲ τὴν διδασκάλισσαν τοῦ πιάνου καὶ δὲν ἤθελε νὰ καθίσῃ πλέον καὶ νὰ παίξῃ. Ἐκάλεσαν τὴν Γερμανίδα παιδαγωγόν της, ἡ ὁποία εἶχε τὴν μεγαλειτέραν ἐπιρροὴν ἐπ' αὐτῆς, ἀλλὰ μάτην.

— Ἐν τούτοις, ἀνέκραξεν ἐπὶ τέλους ἡ διδασκάλισσά της ἐρεθισθεῖσα καὶ αὐτή, αἱ δυσκολίαι εἶνε καὶ διὰ τὰς πριγκιπίσσας, ὅπως εἶνε δι' ὅλον τὸν κόσμον. Δὲν ὑπάρχει κανὲν βασιλικὸν μέσον ἰδιαίτερον νὰ μάθῃ κανεὶς ὄργανον χωρὶς κόπον.

— Ἀ! ἀπήντησεν ἡ μικρὰ πριγκίπισσα, δὲν ὑπάρχει βασιλικὸν μέσον; Λοιπὸν ἐγὼ θὰ τὸ εὕρω.

Καὶ τρέξασα εἰς τὸ πιάνο τὸ ἔκλεισε μὲ ὁρμήν, τὸ ἐκλείδωσεν, ἔβαλε τὸ κλειδὶ εἰς τὴν τσέπην της καὶ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν αἴθουσαν, ἀφήσασα μόνην καὶ κατάπληκτον τὴν διδασκάλισσάν της.

Ὀλίγας στιγμὰς ὅμως διήρκεσεν ὁ θυμός της, διότι μετ' ὀλίγον τῆς ἐπέρασε καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ μάθημα.

❖

Τὴν ἐξῆς γνώμην περὶ τῆς Βασιλίσσης Βικτωρίας εἶπε μία ἀπὸ τὰς τροφοὺς τῶν τέκνων της:

«Ἡ Βασίλισσα εἶνε τόσον καλή, ὥστε ἠμποροῦσε πολὺ καλὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σύζυγος ἑνὸς πτωχοῦ ἀνθρώπου.»

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Εἰς τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

Ὁ γνωστὸς φιλέλλην λόρδος Μπιοὺτ ἀποθνήσκων ἀφῆκεν ὡς τελευταίαν παραγγελίαν νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τοῦ σώματος ἡ καρδία αὐτοῦ καὶ νὰ μεταφερθῇ εἰς Παλαιστίνην, ὅπου νὰ ταφῇ εἰς τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν. Ἡ ἐπιθυμία αὕτη ἐξετελέσθη. Ἡ λαίδη Μπιοὺτ μετὰ τῆς θυγατρός της, τῶν υἱῶν της καὶ τοῦ καθολικοῦ ἐπισκόπου Τοῦνερ μετέβη εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, φέρουσα τὴν καρδίαν τοῦ συζύγου της, καὶ τὴν ἐνεταφίασεν ἐπὶ τοῦ Ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκείνου θέλησιν. Τὸ μέρος ἀκριβῶς ὅπου ἐτέθη ἡ καρδία κρατεῖται ἐντελῶς μυστικόν, καθόσον θέλουν νὰ μείνῃ ἄγνωστον εἰς τὸν κόσμον. Ὁ λόρδος Μπιοὺτ, ὅστις εἶχεν ἐπισκεφθῇ τὴν Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὰ ἔτη 1872 καὶ 1879, εἶνε κάτοχος μεγάλης ἐκτάσεως γῆς πέριξ τῆς Ἁγίας Πόλεως, τὴν δὲ περιουσίαν ταύτην τὴν ἐκληροδότησεν εἰς τὴν μονογενῆ θυγατέρα του Μαργαρίταν Στιοὺαρτ.

Αὐτοκράτειρα καὶ διδάσκαλος

Τὸ ἀκόλουθον ἐπεισόδιον συνέβη ἐσχάτως εἰς τὴν αὐτοκράτειραν τῆς Γερμανίας. Ἡ αὐτοκράτειρα εἶχεν ἐξέλθῃ ἔφιππος εἰς περίπατον μέχρι τοῦ Βόρνιμ, κειμένου πλησιέστατα τοῦ Πότσδαμ, ὅτε ὁ διδάσκαλος τοῦ χωρίου διέκρινεν αὐτὴν καὶ ἐξήγαγε τὴν κεφαλήν του ἐκ τοῦ παραθύρου, διὰ νὰ τὴν ἴδῃ καλήτερα. Διελθοῦσα ἐγγύτατα τοῦ σχολείου ἡ αὐτοκράτειρα, ἐσταμάτησε τὸν ἵππον της καὶ ἤρχισε νὰ συνομιλῇ μετὰ τοῦ διδασκάλου, εἰς ὃν ἀπέτεινε διαφόρους ἐρωτήσεις περὶ τοῦ μαθήματος ἐκείνης τῆς ὥρας. Ὁ διδάσκαλος ἀπήντησεν ὅτι ἐδίδασκεν ἱστορίαν τῶν χρόνων τῆς βασιλίσσης Λουΐζης καὶ ἡ αὐτοκράτειρα ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀκούσῃ τὸ μάθημα. Ὁ διδάσκαλος τότε ἐξηκολούθησε τὴν διδασκαλίαν, ἐνῷ ἡ αὐτοκράτειρα ἡσύχως καθημένη ἐπὶ τοῦ ἵππου της ἤκουε πλησίον τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου. Τόσον δὲ ηὐχαριστήθη ἐκ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀμφότεροι, διδάσκαλος καὶ μαθηταί, ἦσαν ἀφιερωμένοι εἰς τὸ ἔργον των κατὰ τὴν ὥραν τῆς διδασκαλίας, ὥστε ἀμέσως διέταξε τὴν μεταμεσημβρίαν ἐκείνην νὰ διασκεδάσουν οἱ μαθηταὶ καὶ νὰ παρατεθῇ εἰς αὐτοὺς γεῦμα δι' ἐξόδων της.

Μέτρα κατὰ τῶν μεθύσων.

Εἰς Σεβίλλην τῆς Ἱσπανίας αἱ ἐπιτρόπιοι ἀρχαὶ ἐπέβαλον ὡς ποινὴν τῶν μεθύσων, ὅσοι συλλαμβάνονται ἀσχημονοῦντες εἰς τὰς ὁδούς, τὸ μέχρι ῥίζης ψαλίδισμα τῆς κόμης καὶ τοῦ γενείου. Ἀλλὰ τὸ μέτρον δὲν ἀπεδείχθη ἀποτελεσματικόν, διότι ὅσοι ὑφίστανται ἅπαξ τὴν ποινὴν δὲν εἶχον πλέον τί νὰ φοβηθῶσιν ἂν καὶ δευτέραν φορὰν συλληφθῶσιν ἐν κραιπάλῃ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΒΙΟΥ

Τὸ ἅλας καὶ τὸ πετρέλαιον.

Φέγγουν καλήτερα αἱ λυχνίαι τοῦ πετρελαίου ἂν προστεθῇ ὀλίγον μαγειρικὸν ἅλας εἰς τὸ πετρέλαιον. Ἓν κοχλιάριον ἅλατος διὰ πᾶσαν λυχνίαν ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο.

ΑΘΗΝΑΙ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ,,—2769